
Załącznik numer 3:

Diagnoza w obszarze edukacji

Spis treści

Małopolska szkoła wobec wyzwań nowoczesnej gospodarki	3
Wpływ pandemii Covid-19 na proces edukacji	8
Edukacja dostosowana do indywidualnych potrzeb uczniów	14
Wspieranie talentów	18
Lepsze dostosowanie edukacji do potrzeb rynku pracy i wymagań nowoczesnej gospodarki	21
Zapotrzebowanie na zawody szkolne	21
Szkolnictwo branżowe/zawodowe w regionie	23
System wsparcia kształcenia zawodowego	30
Doradztwo zawodowe	33
Szkolnictwo wyższe	38
Infrastruktura	42

Małopolska szkoła wobec wyzwań nowoczesnej gospodarki

Edukacja stanowi kluczowy, horyzontalny czynnik rozwoju, którego strategiczne znaczenie będzie nieprzerwanie rosło. Jej jakość determinuje zdolność do absorpcji innowacji i rozwoju gospodarczego, wpływa na bezpieczeństwo, zdrowie i inne składowe jakości życia¹. Kapitał ludzki o odpowiednim poziomie kompetencji będzie warunkiem sukcesu w działaniach stanowiących odpowiedź na globalne wyzwania trzeciej dekady XXI wieku oraz zmiany dokonujące się w otoczeniu społeczno-gospodarczym w wymiarze technologicznym, integracji globalnych procesów gospodarczych i społecznych, mobilności geograficznej i zawodowej młodzieży i osób dorosłych. Zmiany te oddziałują na istotne przeobrażenia w zakresie organizacji gospodarki i zarządzania rozwojem, wykorzystania zasobów w celu osiągnięcia przewag konkurencyjnych w innowacyjności opierającej się na wiedzy i talentach ludzi, na ich zdolności do adaptacji i rozwoju. Ich konsekwencją jest wzrost zapotrzebowania na nowe kompetencje na rynku pracy, które decydować będą o sukcesie lub porażce w rywalizacji społeczno-gospodarczej w wymiarze lokalnym, regionalnym, centralnym i międzynarodowym, rodząc konieczność dostosowania procesu kształcenia i systemu edukacji do nowych wyzwań². Co więcej, tradycyjne podziały na poziomy kształcenia przestają być wystarczające, konieczność uczenia się przez całe życie powoduje, iż edukacja staje się procesem trudno mierzalnym i niezależnym od dostępności miejsca i czasu. Przekonanie, że głównym celem szkoły jest praktyczne przygotowanie uczniów do wykonywania danego zawodu oraz oczekiwanie, że przez całe życie będą pracować w tym samym zawodzie, tracą swoje uzasadnienie. Rewolucja cyfrowa wpływa także na proces socjalizacji, za który w ostatnich kilkudziesięciu latach w dużym stopniu odpowiadała szkoła i szerzej cały system edukacyjny³.

Prognozy wskazują, iż wraz z rozwojem Przemysłu 4.0 część zawodów będzie zanikała, a w ich miejsce pojawią się nowe. Biała Księga w Sprawie Przyszłości Europy przewiduje, że prawdopodobnie większość uczniów rozpoczynających obecnie naukę w szkołach

¹ Strategia Rozwoju Województwa Małopolskiego „Małopolska 2030”. Część II załącznik do Uchwały Nr XXXI/422/20 Sejmiku Województwa Małopolskiego z dnia 17 grudnia 2020 roku, s. 22, [link do Strategii Rozwoju Województwa Małopolskiego „Małopolska 2030”](#) (dostęp: 21.01. 2021).

² Model polityki edukacyjnej. Edukacja 2030. Model rozwoju kompetencji w obrębie spójnej i kompleksowej polityki edukacyjnej państwa polskiego, Fundacja Gospodarki i Administracji Publicznej, Kraków 2021, s. 7-10, [link do publikacji Model polityki edukacyjnej. Edukacja 2030. \(pdf, 1,4 MB\)](#) (dostęp: 22.07. 2022).

³ Ibidem, s. 9.

podstawowych będzie pracować w nowych typach zawodów, które jeszcze nie istnieją⁴. Według ekspertów Światowego Forum Ekonomicznego (WFP) już w ciągu najbliższych 5 lat połowa zatrudnionych będzie musiała zdobyć zupełnie nowe lub dodatkowe kwalifikacje⁵. Jak wskazuje raport ManpowerGroup, zmiana zapotrzebowania na umiejętności i kompetencje wynika z przyspieszenia rozwoju technologii, a prognozy do 2025 roku wskazują, iż „ludzie i maszyny podzielą się zadaniami w proporcji 50/50 procent, a na świecie powstanie 97 milionów nowych miejsc pracy w obszarach sztucznej inteligencji, gospodarki ekologicznej i opieki”⁶. Coraz częściej także pracodawcy poszukując pracowników definiują kryteria zatrudnienia odnoszące się do kompetencji cyfrowych i uniwersalnych. Pracodawcy oczekują większej wszechstronności postaw i umiejętności oraz elastyczności w reagowaniu na zmieniające się wymagania i okoliczności. Według badań ManpowerGroup z 2021 roku, 5 kompetencji miękkich najtrudniejszych do pozyskania przez pracodawców to: rzetelność, dyscyplina i wysokie poczucie odpowiedzialności za powierzone zadania, logiczne myślenie i umiejętności rozwiązywania problemów, podejmowania inicjatywy, krytyczne myślenie i zdolności analityczne oraz odporność i elastyczność w działaniu⁷.

Kompetencje, o których mowa odnoszą się do połączenia wiedzy, umiejętności i postaw, których ludzie potrzebują do samorealizacji i rozwoju osobistego, zatrudnienia, włączenia społecznego, zrównoważonego stylu życia, udanej egzystencji w pokojowych społeczeństwach, kierowania życiem w sposób prozdrowotny i aktywnego obywatelstwa. Rozwijają się one w perspektywie uczenia się przez całe życie, począwszy od wczesnego dzieciństwa przez całe dorosłe życie, za pomocą uczenia się formalnego, pozaformalnego i nieformalnego, we wszystkich kontekstach, w tym w rodzinie, szkole, miejscu pracy, sąsiedztwie i innych społecznościach. Do tych kompetencji można zaliczyć umiejętności z zakresu technik

⁴ Biała Księga w Sprawie Przyszłości Europy. Refleksje i scenariusze dotyczące przyszłości UE-27 do 2025 r. Komisja Europejska, COM(2017) 2025, 1 marca 2017, Bruksela, [link do dokumentu Biała Księga w Sprawie Przyszłości Europy](#). (dostęp: 9.01.2021).

⁵ Z. Gajewski (2021), Rynek pracy w nowej normalności. Jak pandemia i cyfryzacja zmieniają sytuację pracobiorców i pracodawców? Polska na tle Niemiec: podobieństwa i różnice, Centrum Stosunków Międzynarodowych, s. 46, [link do publikacji Z. Gajewski \(2021\), Rynek pracy w nowej normalności \[...\]](#) (dostęp: 9.01.2021).

⁶ Rewolucja umiejętności, restart pod znakiem trzech p: przedłuż, przekwalifikuj, przeorganizuj. Wpływ Covid-19 na rozwój cyfryzacji i kompetencji: przed pracownikami nowa przyszłość, ManpowerGroup, 2021, s. 9, [link do publikacji Rewolucja umiejętności, restart pod znakiem trzech p: przedłuż, przekwalifikuj, przeorganizuj \[...\]](#) (dostęp: 9.01.2021).

⁷ Deficytowe kompetencje miękkie. Jakich umiejętności według pracodawców brakuje na rynku pracy?, ManpowerGroup 2021, [link do publikacji Deficytowe kompetencje miękkie \[...\]](#) (dostęp: 9.01.2021).

informatycznych, od obsługi komputerów i ich oprogramowania, po umiejętności programistyczne, umiejętność rozwiązywania złożonych problemów, krytyczne rozumowanie, pomysłowość, kreatywność, elastyczność intelektualną, otwartość na nowości i umiejętność szybkiego uczenia się, umiejętność budowania relacji międzyludzkich i zarządzania nimi, w tym rozwiązywania konfliktów i napięć, umiejętność zorganizowanej współpracy z innymi, umiejętność podejmowania decyzji, dobrą organizację własnej pracy⁸.

Przedstawione wyzwania w zakresie nabycia nowych kompetencji dotyczą także nauczycieli, to od ich umiejętności i motywacji zależą w znacznym stopniu osiągnięcia edukacyjne uczniów. Badania wskazują, iż poziom kompetencji nauczycieli jest niewystarczający. Deficyty dotyczą w szczególności kompetencji metodyczno-cyfrowych, to jest kompetencji do prowadzenia zajęć interaktywnymi metodami aktywizującymi uczniów, indywidualizującymi uczenie (się), z wykorzystaniem cyfrowych narzędzi i treści edukacyjnych. Przyczyn takiego stanu rzeczy jest kilka. Brak wymagań przy rekrutacji na studia pedagogiczne oraz ograniczona atrakcyjność finansowa zawodu nauczyciela sprzyja zjawisku negatywnej selekcji do zawodu, a szkoleniu nauczycieli często brakuje odpowiedniej jakości. Zastrzeżenia budzi także jakość kształcenia pedagogicznego na poziomie wyższym, w którym niedostateczną rolę odgrywa nabywanie kompetencji metodycznych i cyfrowych oraz przygotowanie praktyczne. Ważnym elementem systemu oświaty, którego potencjał nie był dotychczas w pełni wykorzystany, jest doradztwo metodyczne. Obecnie prowadzone są prace nad przebudową systemu doradztwa metodycznego, a wprowadzane zmiany strukturalne i jakościowe mają przede wszystkim zwiększyć i zrównoważyć jego dostępność dla nauczycieli. Istnieje również pilna potrzeba ewaluacji programów doskonalenia kadr systemu oświaty, w szczególności w zakresie realnej oceny wpływu uczestnictwa w szkoleniach na rzeczywistą sytuację zawodową ich uczestników⁹.

Edukacja przedszkolna – dane:

- Odsetek dzieci w wieku 3–5 lat objętych wychowaniem przedszkolnym wzrósł w Małopolsce z 61,4% w 2010 roku do 88,6% w 2021 roku.

⁸ Model polityki edukacyjnej..., op..cit., s. 9.

⁹ Strategia Rozwoju Województwa Małopolskiego „Małopolska 2030”. Część I Diagnoza i prognozy rozwojowe, załącznik do Uchwały Nr XXXI/422/20 Sejmiku Województwa Małopolskiego z dnia 17 grudnia 2020 roku, s. 37-38, [link do Strategii „Małopolska 2030”](#) (dostęp: 21.01.2021).

- Zmniejszyła się również dysproporcja pomiędzy miastem a wsią. W 2022 roku odsetek dzieci objętych wychowaniem przedszkolnym na wsi zwiększył się z 45,6% w 2010 roku do 73,1% w 2021 roku.
- Jednocześnie wartość współczynnika dla miast powyżej 100% wskazuje, że część rodzin mieszkających na wsi korzysta z opieki przedszkolnej w mieście, a zatem realny odsetek dzieci mieszkających na wsi objętych opieką przedszkolną jest wyższy¹⁰.

Liczba uczniów szkół dla dzieci i młodzieży – szkoły podstawowe i ponadpodstawowe – dane:

- W ostatnich latach liczba dzieci i młodzieży w małopolskich szkołach pozostaje na stosunkowo zbliżonym poziomie, z niewielką tendencją wzrostową:
 - 2018/2019 – 420 860
 - 2019/2020 – 423 802
 - 2020/2021 – 426 864
 - 2021/2022 – 431 908¹¹

Szkoły podstawowe i ponadpodstawowe – dane:

- W roku szkolnym 2021/2022 do 1515 szkół podstawowych uczęszczało 288 904 uczniów
- Do szkół ponadpodstawowych uczęszczało 143004 uczniów, w tym:
 - licea ogólnokształcące (187 szkół, 60 021 uczniów),
 - szkoły kształcące zawodowo (ponad 350 szkół różnego typu, 82 983 uczniów).
- W szkołach policealnych uczyło się ponad 17 000 osób, jednak ze względu na reformę szkolnictwa branżowego z 2019 roku likwidującej podział szkół policealnych dla młodzieży i dorosłych, liczba ta zawiera również dorosłych słuchaczy¹².

Nauczyciele- dane:

- Według danych MEiN w roku 2021/2022 Małopolskie szkoły i placówki zatrudniały niemal 77 tys. nauczycieli.
- Ponad 55 tys. z nich pracowało w szkołach podstawowych/liceach ogólnokształcących/szkołach branżowych.

¹⁰ Główny Urząd Statystyczny, Bank Danych Lokalnych.

¹¹ Informacje pochodzą z systemu Informacji Oświatowej.

¹² Ibidem.

- Dla porównania w roku 2020/2021 w powyższych typach szkół pracowało ponad 55,2 tys. nauczycieli, a w roku 2019/2020: ponad 51 tys¹³.

¹³ Ibidem.

Wpływ pandemii Covid-19 na proces edukacji

Deficyty w zakresie skutecznego kształtowania kompetencji uniwersalnych jak i stosowania nowoczesnych technologii w procesie edukacji, uwydatniła także pandemia COVID-19 stwarzając nowe wyzwania dla systemu edukacji, przede wszystkim poprzez masowe wprowadzenie nauki zdalnej bądź hybrydowej. Obniżenie jakości kształcenia, pogłębienie nierówności edukacyjnych oraz pogorszenie kondycji psychofizycznej uczniów i nauczycieli – takie skutki zdalnego nauczania w czasie epidemii Covid-19 w Polsce wykazała kontrola Najwyższej Izby Kontroli (NIK)¹⁴. Brak systemowego podejścia do funkcjonowania szkoły podczas stanu epidemii, a także przypadki wykluczenia cyfrowego uczniów ze względu na brak odpowiedniego sprzętu, dostępu do szybkiego łącza internetowego, czy wiedzy technologicznej doprowadziły do nierówności w procesie nauczania¹⁵. W badaniu Małopolskiego Obserwatorium Rozwoju Regionalnego (MORR) z 2021 roku „Analiza w obszarze edukacji na potrzeby Programu Regionalnego Fundusze Europejskie dla Małopolski 2021–2027”, 59% dyrektorów szkół stwierdziło, że ich placówka doświadczyła istotnych trudności w sposobie funkcjonowania w czasie pandemii. W opinii 76% dyrektorów szkół nauka w systemie zdalnym bądź hybrydowym miała negatywny wpływ na efektywność pracy większości uczniów¹⁶. Szacuje się, iż brak kompetencji do uczenia w trybie on-line i wykorzystania narzędzi cyfrowych początkowo dotyczył nawet 30% nauczycieli, a tylko 15% z nich miało doświadczenie z edukacją zdalną przed pandemią, a pozostali doświadczenie to utożsamiali głównie z komunikowaniem się z uczniami za pomocą poczty elektronicznej oraz samodzielnym uczestnictwem w szkoleniach e-learningowych¹⁷. Kolejną kwestią jest wpływ edukacji w trybie zdalnym na kondycję psychiczną i fizyczną uczniów, ich rodziców i nauczycieli. Badania wskazują na obniżenie poziomu dobrostanu psychicznego i fizycznego wszystkich tych grup. Długoterminowe i niekorzystne konsekwencje zdrowotne u uczniów to m.in. stres emocjonalny, zaburzenia adaptacyjne, inne zaburzenia emocjonalne, osłabienie funkcji

¹⁴ Funkcjonowanie szkół w sytuacji zagrożenia Covid-19. Informacja o wynikach kontroli, Najwyższa Izba Kontroli 2022, [Informacje o wynikach kontroli NIK Funkcjonowanie szkół w sytuacji zagrożenia Covid-19](#). (dostęp 22.07.2022).

¹⁵ Ibidem.

¹⁶ M. Danek, M. Węgrzyn (2021), Analiza w obszarze edukacji na potrzeby Programu Regionalnego Fundusze Europejskie dla Małopolski 2021–2027, Małopolskie Obserwatorium Rozwoju Regionalnego, Urząd Marszałkowski Województwa Małopolskiego, Kraków, s. 77–82.

¹⁷ Strategia...Część I, op. cit., s. 37.

poznawczych. W czasie pandemii około 40% uczniów zgłaszało pogorszenie stanu psychicznego, większość z nich była w wieku powyżej 15 lat. O 30% wzrosła też liczba zaburzeń lękowych i depresyjnych¹⁸. Z raportu Instytutu Profilaktyki Zintegrowanej (IPZ) wynika, że działania wychowawcze, profilaktyczne i pomocowe na rzecz wsparcia psychicznego dzieci i młodzieży powinny stać się w systemie edukacji priorytetem, zarówno w ówczesnej fazie epidemii, jak i bezpośrednio po jej wygaśnięciu¹⁹. Również w zakresie pomocy psychologicznej i edukacyjnej dla uczniów, przeprowadzone, w formie wywiadów telefonicznych z organami prowadzącymi szkoły, badania własne Departamentu Edukacji potwierdziły wskazane w powyższych raportach zagrożenia oraz potrzebę wsparcia szkół w walce o niwelację skutków COVID-19 u uczniów. Około 90% biorących udział w badaniu organów prowadzących szkoły potwierdziło potrzebę wielowymiarowego wsparcia w zakresie edukacyjnej i psychologicznej pomocy uczniom.

Od 2020 roku Ministerstwo Edukacji i Nauki uruchomiło projekty, których celem było z jednej strony zwiększenie możliwości kształcenia na odległość, z drugiej zmniejszenie skali „wykluczenia cyfrowego” uczniów oraz wsparcia nauczycieli, m.in. „Wsparcie placówek doskonalenia nauczycieli i bibliotek pedagogicznych w realizacji zadań związanych z przygotowaniem i wsparciem nauczycieli w prowadzeniu kształcenia na odległość” oraz „Lekcja:Enter”. Powstały nowe oraz bardziej dostępne elektroniczne materiały edukacyjne (również dostosowane do potrzeb uczniów z różnymi rodzajami niepełnosprawności), a także zwiększono funkcjonalność „Zintegrowanej Platformy Edukacyjnej”, którą w maju 2021 roku użytkowało w sumie prawie 7 mln osób (uczniów i nauczycieli). Również samorzady włączyły się w ten proces, kupując niezbędny do nauki zdalnej sprzęt także w ramach innych projektów finansowanych ze środków Unii Europejskiej m.in. w ramach „Małopolskiej Tarczy Antykryzysowej” przeznaczono specjalne środki na zakup sprzętu komputerowego i oprogramowania oraz merytoryczne wsparcie nauczycieli w prowadzeniu edukacji on-line. W zakresie pomocy psychologicznej w roku szkolnym 2021/2022 został uruchomiony „Narodowy Program Wsparcia Uczniów po Pandemii”, na który przeznaczono 224 mln zł, z tego

¹⁸Senat: Pandemia nasiliła problemy psychiczne u dzieci i młodzieży. Brakuje etatów dla szkolnych psychologów, [link do artykułu Senat: Pandemia nasiliła problemy psychiczne u dzieci i młodzieży \[...\]](#) (dostęp 23.07.2022).

¹⁹Sz. Grzelak, D. Żyro (2021), Jak wspierać uczniów po roku epidemii? Wyzwania i rekomendacje dla wychowania, profilaktyki i zdrowia psychicznego, Instytut Profilaktyki Zintegrowanej, Warszawa, [link do publikacji Jak wspierać uczniów po roku epidemii? Wyzwania i rekomendacje \[...\]](#) (pdf, 6,6 MB) (dostęp 23.07.2022).

na pomoc psychologiczno-pedagogiczną dla uczniów i nauczycieli 15 mln zł, a pozostałą kwotę na dodatkowe zajęcia wspomagające.

Działania te były niewystraszające by zaspokoić wszystkie potrzeby szkoleniowe oraz sprzętowe. Z danych przekazanych przez Małopolskiego Kuratora Oświaty, wynika, iż nadal istnieje zapotrzebowanie na zakup sprzętu do nauki zdalnej dla uczniów, nauczycieli i szkół. NIK sygnalizuje potrzebę dalszego usprawniania warunków edukacji cyfrowej w szkołach, a co za tym idzie, uruchomienia dodatkowych programów, w tym za pośrednictwem samorządów. Zdaniem NIK, w związku z wskazanymi powyżej problemami, istnieje konieczność stworzenia optymalnego modelu funkcjonowania szkół w sytuacji zagrożenia epidemicznego. Powinien on, zgodnie z rekomendacjami środowisk naukowych, zapewnić równowagę pomiędzy wymogami reżimu sanitarnego a działaniami chroniącymi zdrowie psychiczne uczniów. Podobnie nauczyciele i dyrektorzy nadal zwracają uwagę na potrzebę zapewnienia wsparcia eksperckiego dla ich działań oraz dla uczniów w związku z nowymi wyzwaniami metodycznymi, organizacyjnymi i technicznymi. Badanie przeprowadzone w ramach projektu HUMINE – Małopolskie Laboratorium Edukacji Cyfrowej wskazuje na nadal niski poziom korzystania z zaawansowanych narzędzi i urządzeń w praktyce dydaktycznej, pomimo wysokiego zainteresowania zaimplementowaniem narzędzi cyfrowych podczas zajęć szkolnych. Sugerować to może brak wiedzy, w jaki sposób wykorzystywać metody angażujące uczniów podczas nauczania zdalnego²⁰.

W związku z wykazanymi problemami i wyzwaniami, małopolska szkoła potrzebuje zmiany jakościowej. Za kluczowy jej element, począwszy od poziomu przedszkola, należy uznać przejście od modelu kształcenia wiedzy do kształcenia kompetencji, realizowane poprzez transformację szkół na polach: dydaktycznym, programowym, metodycznym, kompetencyjnym, psychologiczno-wychowawczym, organizacyjnym, cyfrowym i infrastrukturalnym²¹. Ogromnie istotnym jest, by w szkołach świadomie i priorytetowo włączać w proces edukacji nie tylko przekazywanie wiedzy, ale również kształtowanie umiejętności i kompetencji, w tym w szczególności metodyczno – cyfrowych, nauczycieli i uczniów, aby mogli efektywnie korzystać z cyfrowych zasobów i narzędzi edukacyjnych. Warto je kształtować

²⁰ Transformacja cyfrowa szkół. Wyniki wstępnego badania diagnostycznego szkół modelowych projektu HUMINE – Małopolskie Laboratorium Edukacji Cyfrowej, Stowarzyszenie Miasta w Internecie, Warszawa-Tarnów 2022, 2. 75-80.

²¹ Strategia...Część II, op. cit., s. 22-24..

w działaniu. Rozbudowane projekty edukacyjne czy wydarzenia szkolne organizowane przez grupy uczniów, działania charytatywne, wolontariat, wspieranie aktywności samorządów szkolnych, powinny być równie ważne jak realizacja podstawy programowej poszczególnych przedmiotów²².

Małopolska szkoła posiada w tym zakresie duży potencjał. Uczniowie szkół podstawowych z Małopolski od lat osiągają bardzo dobre wyniki z egzaminów zewnętrznych. W sesji głównej egzaminu ósmoklasisty w roku 2022 średni wynik dla Małopolski wyniósł 69,18%, (o ponad 10 p.p. więcej niż średnia krajowa) i uplasował nasz region na drugim miejscu wśród województw. W latach 2019-2021 średnia wyników egzaminu ósmoklasisty wahała się w przedziale 56,9%-68,9% i w każdym przypadku była wyższa niż wynik ogólnokrajowy²³. Małopolska młodzież osiąga również dobre wyniki na egzaminie maturalnym. W podstawowej sesji egzaminacyjnej 2022 roku 82% uczniów zdało egzamin z przedmiotów obowiązkowych (w tym 87% absolwentów LO, 76% absolwentów technikum i 28% absolwentów szkół branżowych II stopnia), a kolejnych 13% nie uzyskało minimalnej liczby punktów tylko z jednego przedmiotu obowiązkowego i ma prawo przystąpić do sesji poprawkowej w sierpniu 2022 r. W skali kraju, pozytywny wynik uzyskało 78,2% abiturientów (15,5% może wziąć udział w sesji poprawkowej). W latach 2019 i 2021 Małopolanie ze zdawalnością matury na poziomie odpowiednio 90% i 85% również znaleźli się powyżej średniej krajowej²⁴. Małopolscy uczniowie uczestniczą także w konkursach przedmiotowych. W roku szkolnym 2021/2022 we wszystkich konkursach zorganizowanych przez Kuratorium Oświaty na szczeblu wojewódzkim wyłoniono łącznie 151 laureatów, którzy dzięki osiągniętemu wynikowi mają pierwszeństwo przyjęcia do wybranej szkoły ponadpodstawowej. Dodatkowo laureaci konkursów z przedmiotów objętych egzaminem ósmoklasisty uzyskują możliwość zwolnienia z części tego egzaminu. W stosunku do roku 2019/2020 na poziomie regionu nastąpił wzrost laureatów o 16%, natomiast biorąc pod uwagę rok 2020/2021 nastąpił przyrost na poziomie 27%²⁵.

²² Doradztwo zawodowe w wyrównywaniu szans edukacyjnych. Rekomendacje dla dyrektorów szkół, Katalyst Education 2022, s. 43.

²³ Dane pozyskane od Okręgowej Komisji Egzaminacyjnej w Krakowie.

²⁴ Ibidem.

²⁵ Dane pozyskano od Kuratorium Oświaty w Krakowie.

Małopolską szkołę cechuje wysoka aktywność w realizacji dodatkowych zadań i projektów. Według wspomnianego badania MORR przeprowadzonego wśród organów prowadzących oraz dyrektorów szkół i placówek, prawie 90% z nich w ciągu ostatnich 3 lat podejmowało działania innowacyjne. Najpopularniejszymi formami innowacji były: innowacje programowe (55%) i metodyczne (51%). W przypadku szkół podstawowych oraz zespołów szkolno-przedszkolnych innowacje metodyczne były wdrażane zdecydowanie częściej niż w przypadku szkół ponadpodstawowych, a także nieco częściej niż w przypadku przedszkoli. Szkoły specjalne także w większości wdrażały innowacje (84%), spośród których najpopularniejsze były innowacje metodyczne. Z kolei szkoły hybrydowe (szkoły integracyjne oraz placówki ogólnodostępne z oddziałami integracyjnymi, terapeutycznymi bądź specjalnymi) częściej niż pozostali respondenci wskazywały na realizację innowacji programowych (69%). Placówki edukacyjne najczęściej wdrażały innowacje w zakresie następujących dziedzin: językowej (49%), czytelniczej (43%) oraz ekologiczno-przyrodniczej (40%). W przypadku szkół podstawowych oraz zespołów szkolno-przedszkolnych często wskazywano innowacje w dziedzinie matematyczno-informatycznej. Szkoły zawodowe zgłaszały inne typy innowacji, np. w zakresie nauczania wybranych przedmiotów zawodowych. W przypadku szkół specjalnych placówki te częściej realizowały innowacje artystyczne, sportowe oraz ekologiczno-przyrodnicze. Głównymi efektami realizowanych przez placówki innowacji było poszerzenie wiedzy uczniów (89%) oraz odkrycie przez nich nowych zainteresowań (78%)²⁶. Wysoka jest także aktywność szkół w zakresie pozyskiwania środków zewnętrznych, głównie z programów unijnych, bo aż 90% organów prowadzących biorących udział w badaniu MORR wskazało, iż w ciągu ostatnich 5 lat pozyskało środki zewnętrzne na dodatkowe działania²⁷. Wysoka jest także świadomość wśród dyrektorów i nauczycieli o konieczności wyjścia naprzeciw zmianom i ciągłego doszkalania. Blisko 100% nauczycieli, jak wykazało badanie HUMINE (Małopolskie Laboratorium Edukacji Cyfrowej), deklaruje chęć udziału w szkoleniach dotyczących kompetencji cyfrowych oraz wykorzystywania narzędzi cyfrowych w procesie nauczania²⁸. Wsparcie w zakresie edukacji ogólnej realizowane w perspektywie finansowej 2014-2020 pozwoliło na rozszerzenie oferty edukacyjnej szkół i w efekcie na podniesienie poziomu nauczania, w szczególności w szkołach

²⁶ M. Danek, M. Węgrzyn (2021), *Analiza w obszarze edukacji...*, op. cit., s. 71-75.

²⁷ *Ibidem*, s. 18-24.

²⁸ *Transformacja cyfrowa...*, op. cit., s. 70-75.

osiągających najniższe wyniki edukacyjne w zakresie egzaminów zewnętrznych. Średni średni poziom zdawalności matur w Małopolsce rośnie w stosunku do średniej krajowej i można przypuszczać, że w jakimś stopniu jest to efektem oddziaływania środków z funduszy strukturalnych dostępnych w kolejnych perspektywach finansowych²⁹. W ramach projektów realizowanych w RPO WM na lata 2014-2020 do roku 2020 kompetencje kluczowe lub umiejętności uniwersalne podniosło prawie 70 tys. uczniów szkół i placówek, a prawie 5,5 tys. nauczycieli zostało objętych wsparciem, z czego ponad 4 tys. z zakresu TIK. Ponad 300 szkół i placówek kształcących ogólnie zostało wyposażonych w sprzęt TIK do prowadzenia zajęć edukacyjnych, a ponad 280 wyposażały swoje pracownie przedmiotowe. Działania te należałoby kontynuować, wzmacniać, rozwijać i ugruntowywać w świadomości uczniów, rodziców, nauczycieli, dyrektorów i organów zarządzających.

²⁹ Ewaluacja wpływu interwencji 10 osi priorytetowej RPO WM 2014-2020 na rozwój kapitału intelektualnego mieszkańców Małopolski (w ramach Europejskiego Funduszu Społecznego), [link do artykułu Ewaluacja wpływu interwencji 10 osi priorytetowej RPO WM 2014-2020 na rozwój kapitału intelektualnego mieszkańców Małopolski](#) (dostęp: 22.07.2022).

Edukacja dostosowana do indywidualnych potrzeb uczniów

Współczesna szkoła powinna bardziej uwzględniać indywidualne potrzeby uczniów, realizując założenia edukacji włączającej, czyli takiej, której celem jest zwiększanie szans edukacyjnych wszystkich osób uczących się poprzez zapewnianie im warunków do rozwijania indywidualnego potencjału, tak by w przyszłości umożliwić im pełnię rozwoju osobistego na miarę ich możliwości oraz pełne włączenie w życie społeczne. Spersonalizowanego wsparcia potrzebują szczególnie dzieci i młodzież uzdolniona, jak również uczniowie przejawiający różnego rodzaju trudności w nauce, lub których pozycja społeczna czy sytuacja materialna utrudnia dostęp do dobrej jakości usług edukacyjnych. Do tej grupy zaliczyć można uczniów z różnymi rodzajami niepełnosprawności, a także z dysleksją, nadpobudliwością, chorobami przewlekłymi oraz pochodzących ze środowisk marginalizowanych i przejawiających trudności adaptacyjne związane ze zmianą środowiska kulturowego. Wspieranie rozwoju dzieci ze specjalnymi potrzebami powinno rozpocząć się jak najwcześniej i kontynuowane powinno być na wszystkich etapach edukacji³⁰.

Odsetek dzieci i uczniów ze specjalnymi potrzebami w małopolskich szkołach stale rośnie. Według danych z Systemu Informacji Oświatowej (SIO) na dzień 30 września 2021 w małopolskich szkołach i ośrodkach wychowania przedszkolnego kształciło się ponad 16 700 dzieci i uczniów z niepełnosprawnością. W szkołach podstawowych było ich najwięcej - ponad 9600 (przeszło 50% więcej niż 10 lat wcześniej). 70% uczniów ze specjalnymi potrzebami edukacyjnymi, powiązanymi głównie z niepełnosprawnościami, kształciło się w placówkach ogólnodostępnych, co jest bardzo istotne z punktu widzenia realizacji edukacji włączającej. Najliczniejszą grupę w małopolskich placówkach (ogólnodostępnych i specjalnych) stanowią uczniowie z niepełnosprawnościami sprzężonymi, niepełnosprawnością ruchową (w tym z afazją) oraz z niepełnosprawnością intelektualną w stopniu lekkim i autyzmem (w tym z zespołem Aspergera). Obserwuje się także znaczny wzrost liczby dzieci ze zdiagnozowaną dysleksją – odsetek uczniów z dysleksją rozwojową na sprawdzianach kończących szkołę podstawową w Małopolsce zwiększył się z 10,3% w 2008 roku do 19,1% w 2019 roku³¹.

³⁰ Strategia...Część I, op. cit., s. 36.

³¹ M. Danek, M. Węgrzyn (2021), Analiza w obszarze edukacji..., op. cit., s. 49.

Jak wykazała analiza MORR uczniowie ze specjalnymi potrzebami edukacyjnymi mogą korzystać z różnych form wsparcia oferowanych im w placówkach oświatowych. W roku szkolnym 2019/2020 najliczniejszą formą pomocy były porady i konsultacje, z których skorzystało ponad 46 tys. dzieci. Na kolejnych miejscach uplasowały się zajęcia rozwijające uzdolnienia oraz dydaktyczno-wyrównawcze. W przypadku przedszkoli dominowały zajęcia logopedyczne (54%), w szkołach podstawowych głównie zajęcia rozwijające uzdolnienia (19%) i zajęcia dydaktyczno-wyrównawcze (18%), w liceach ogólnokształcących zajęcia związane z wyborem kierunku kształcenia i zawodu (25%) oraz warsztaty (23%). W szkołach kształcących zawodowo przeważały porady i konsultacje (26%) oraz warsztaty (21%). W analizie MORR zbadano także powody, dla których w danej placówce nie kształcą się uczniowie z orzeczeniem o potrzebie kształcenia specjalnego, orzeczeniem o potrzebie indywidualnego nauczania lub z opinią o potrzebie wczesnego wspomaganie. Z większości odpowiedzi wynika, że głównymi powodami są indywidualne decyzje rodziców oraz brak takich uczniów w obwodzie. Warto równocześnie podkreślić, że szkoły kształcące zawodowo i przedszkola jako jeden z powodów wymieniały brak odpowiednio wykwalifikowanej kadry, a razem z liceami ogólnokształcącymi także brak przystosowania placówki do potrzeb takich uczniów. Najlepiej przygotowana do pracy z uczniami ze specjalnymi potrzebami edukacyjnymi kadra zatrudniona jest w szkołach specjalnych oraz hybrydowych. Najgorzej, w tej części badania, ocenili sytuację dyrektorzy liceów ogólnokształcących oraz szkół zawodowych. Istotnym aspektem edukacji włączającej jest zatrudnianie przez placówkę specjalistów przygotowanych do realizacji specyficznych potrzeb edukacyjnych uczniów, w szczególności w kontekście niedostosowań społecznych czy niepełnosprawności. Najwięcej szkół zatrudnia logopedę (84%), pedagoga szkolnego (72%) oraz oligofrenopedagoga, zajmującego się pedagogiką osób z niepełnosprawnością intelektualną (69%). Najczęstszą formą pomocy rodzicom uczniów ze specjalnymi potrzebami były konsultacje ze specjalistami zatrudnionymi w szkole, co oferowało 95% badanych placówek. Kolejne miejsce zajęły porady i konsultacje ze specjalistami z poradni psychologiczno-pedagogicznej. Szkoły specjalne, w porównaniu do hybrydowych i ogólnodostępnych, zdecydowanie częściej organizują warsztaty i szkolenia prowadzone przez własnych pracowników, co może wynikać z odpowiedniego, specjalistycznego przygotowania kadry tego typu placówek. Podobnie sytuacja wygląda w przypadku wsparcia dla kadry pedagogicznej w związku z kształceniem uczniów ze specjalnymi potrzebami edukacyjnymi. Dostępne są dla niej przede wszystkim porady i konsultacje ze specjalistami zatrudnionymi

w szkole oraz z przedstawicielami z poradni psychologiczno-pedagogicznej (po 87%).

Popularną formą pomocy są także szkolenia, warsztaty, kursy i studia (86%)³².

Na przestrzeni ostatnich lat obserwowany jest stały napływ cudzoziemców do małopolskich szkół i przedszkoli. W 2014 roku uczęszczało do nich około 430 osób niebędących obywatelami polskimi, w 2018 roku już niemal 4,5 tys., w 2020 roku – 7,4 tys., a w 2021 roku 10,6 tys. Fala migracji z Ukrainy po 24 lutego 2022 roku wpłynęła na rekordowy wzrost liczby cudzoziemców w małopolskich szkołach i przedszkolach. We wrześniu 2022 roku ich liczba wyniosła ponad 28 tys., co oznacza roczną dynamikę przyrostu na poziomie 170%. Liczba uczniów będących migrantami z Ukrainy w małopolskich placówkach oświatowych podlega jednocześnie stałym fluktuacjom na skutek decyzji migrantów o zmianie miejsca pobytu bądź w wyniku kolejnych fali osób przyjezdnych.

We wrześniu 2022 roku w małopolskich szkołach i przedszkolach kształcili się uczniowie cudzoziemcy pochodzący ze 106 państw. Najwięcej (96%) uczniów stanowią obywatele państw europejskich niebędących członkami UE. Są to zwłaszcza osoby pochodzące z państw postsowieckich, głównie z Ukrainy (25,5 tys.), Białorusi (1,3 tys.), ale też Rosji (443), Azerbejdżanu (76), Armenii (58) i Gruzji (55). Istotną oraz rosnącą na przestrzeni lat grupę stanowią także uczniowie cudzoziemcy z państw azjatyckich.

Przed konfliktem zbrojnym w Ukrainie najwięcej uczniów cudzoziemców kształciło się w Małopolsce w szkołach policealnych (38%) kolejno w szkołach podstawowych (34%). Imigranci z Ukrainy, którzy przybyli do Małopolski w 2022 roku, zasilili głównie społeczności szkół podstawowych oraz przedszkoli. Według stanu na 30 września 2022 roku liczba uczniów niebędących obywatelami polskimi zwiększyła się w nich odpowiednio o 329% (11,7 tys. uczniów) i 243% (3,7 tys. wychowanków przedszkoli). O 156% wzrosła również liczba uczniów liceów ogólnokształcących (894 uczniów), a o 90% techników (712 uczniów). Na skutek tych zmian we wrześniu 2022 roku najwięcej (53%) uczniów cudzoziemców kształciło się w szkołach podstawowych, 18% w przedszkolach i punktach przedszkolnych, 16% w szkołach policealnych, a po około 5% w liceach i technikach³³.

³² M. Danek, M. Węgrzyn (2021), *Analiza w obszarze edukacji...*, op. cit., s. 47-70.

³³ Diagnoza przygotowywana na potrzeby programu integracji imigrantów w województwie małopolskim w zakresie projektu pn. Małopolska otwarta współfinansowanego z Programu Krajowego Funduszu Azylu, Migracji i Integracji.

Rosnąca liczba imigrantów z różnych krajów stawia przed polskim systemem edukacji szereg nowych zadań związanych zarówno z edukacją, jak i integracją nowoprzybyłych dzieci i młodzieży. W zakresie diagnozowanych problemów związanych z edukacją cudzoziemców oprócz bariery językowej kluczowe są aspekty związane ze wsparciem emocjonalnym i psychologicznym. Obecnie proces ten napotyka wiele problemów z uwagi na braki kadrowe, w tym zwłaszcza brak specjalistów, takich jak psychologowie, pedagodzy i logopedzi posługujących się językiem kraju pochodzenia ucznia cudzoziemca. Kolejne problemy dotyczą niekompatybilności podstaw programowych oraz konieczności zapewnienia wsparcia w zakresie integracji edukacyjno-kulturowej.

Zgodnie z rekomendacjami zawartymi w Raporcie końcowym badania pn.: „Ewaluacja wpływu interwencji 10 osi priorytetowej RPO WM 2014-2020 na rozwój kapitału intelektualnego mieszkańców Małopolski (w ramach Europejskiego Funduszu Społecznego)” należy zwiększyć nacisk na działania związane z edukacją włączającą, w szczególności w zakresie dostosowania przedszkoli ogólnodostępnych do potrzeb dzieci z niepełnosprawnościami, dostosowania oferty i procesu wsparcia/wyrównywania szans edukacyjnych dzieci i młodzieży będących pod opieką placówek oświatowo-wychowawczych oraz pozostałych placówek dla dzieci i młodzieży wymagających specjalnej organizacji nauki, metod pracy, wychowania, pomocy psychologicznej i pedagogicznej i/lub resocjalizacji.

Ważne jest także zapewnienie uczniom ze specjalnymi potrzebami możliwości odnalezienia się na rynku pracy po ukończeniu edukacji. Sytuacja w tym zakresie wygląda w Małopolsce niepokojąco. 90% małopolskich absolwentów szkół specjalnych przysposabiających do pracy nie pracuje, w tym prawie 87% nie jest zarejestrowanych w ZUS. Podobnie sytuacja wygląda w innych województwach, gdzie liczba bezrobotnych absolwentów szkół specjalnych przysposabiających do pracy wynosi od 83 do 95%. Ponadto, niemal we wszystkich województwach sytuacja pogorszyła się w ostatnich latach³⁴.

³⁴ G. Humenny, M. Kłobuszewska, B. Płatkowski, T. Płachecki, M. Sitek, J. Stasiowski, T. Żółtak (2022), Raport Analityczny. Wyniki monitoringu karier absolwentów szkół ponadpodstawowych i ponadgimnazjalnych. Absolwenci z lat 2019 i 2020, Instytut Badań Edukacyjnych, s. 215–230, [link do raportu Wyniki monitoringu karier absolwentów szkół ponadpodstawowych i ponadgimnazjalnych](#) (dostęp: 23.07.2022).

Wspieranie talentów

Kolejnym ważnym zadaniem jest zapewnienie kompleksowego wsparcia w zakresie rozwoju uzdolnień uczniów na wszystkich etapach edukacyjnych, adekwatnie do poziomu ich predyspozycji. Istotne jest podniesienie motywacji do rozwoju i nauki poprzez: kształtowanie prospołecznej postawy życiowej opartej na rozwijaniu pasji i talentów, umacnianie poczucia własnej wartości i wiary we własne możliwości uczniów, szczególnie z terenów marginalizowanych oraz uczniów przejawiających syndrom nieadekwatnych osiągnięć.

Na podstawie wyników badań Programu Międzynarodowej Oceny Umiejętności Uczniów (PISA) z 2018 roku prowadzonych na próbie uczniów piętnastoletnich (różnych typów szkół) można wywnioskować, że polscy uczniowie sukcesywnie osiągają coraz lepsze wyniki w ocenie umiejętności objętych przedmiotowym badaniem (tj. rozumienie tekstu czytanego, rozumowanie matematyczne oraz rozumowanie w naukach przyrodniczych). W przypadku kompetencji językowych, na 77 krajów objętych badaniem, zaledwie 7 na świecie (w tym z europejskie) osiągnęły lepszy wynik od Polski. W przypadku umiejętności rozumowania matematycznego i z zakresu nauk przyrodniczych, sytuacja wygląda dość podobnie, ponieważ w każdym z przypadków polscy uczniowie plasują się w pierwszej dziesiątce na świecie. W każdej z dziedzin Polska osiągnęła wynik wyższy od średniej światowej, a liczba uzyskanych punktów była wyższa niż w roku 2015 kiedy przeprowadzano poprzednią edycję badania. Z drugiej strony, ten sam raport wskazuje, że odsetek uczniów szczególnie uzdolnionych, posiadających umiejętności matematyczne i przyrodnicze na najwyższym poziomie (tj. 5 i 6 w skali 6-punktowej) wynosi w Polsce odpowiednio 16% i 9%. Zdecydowana większość uczniów charakteryzuje się umiejętnościami na poziomie 3 i 4 (przeciętnymi i lekko ponad przeciętnymi) i wynosi dla matematyki – 49%, dla nauk przyrodniczych – 52%³⁵.

Z kolei Międzynarodowe Badanie Wyników Nauczania Matematyki i Nauk Przyrodniczych (TIMSS) z roku 2019 roku oraz Międzynarodowe Badanie Postępów Biegłości w Czytaniu z roku 2016 roku wskazują na niższe umiejętności z zakresu umiejętności czytania i nauk matematyczno-przyrodniczych wśród dzieci młodszych. W obszarze matematyki polscy czwartoklasiści znaleźli się dopiero na 26 miejscu wśród 38 krajów objętych badaniem (co jest

³⁵ M. Sitek (red.) (2019), Program Międzynarodowej Oceny Umiejętności Uczniów. Wyniki badania PISA 2018 w Polsce, Instytut Badań Edukacyjnych, Warszawa, [link do publikacji Wyniki badania PISA 2018 w Polsce \(pdf, 1,2 MB\)](#) (dostęp: 23.07.2022).

wynikiem gorszym niż w roku 2015), a jedynie 8% badanych uczniów z Polski ma kompetencje matematyczne na poziomie najwyższym, tj. zaawansowanym. Nieco lepiej 10-latkowie radzą sobie w obszarze nauk przyrodniczych, plasując się na 16 miejscu w rankingu światowym, a 9% wykazuje się umiejętnościami na poziomie zaawansowanym³⁶. Stosunkowo najlepiej prezentują się umiejętności w obszarze czytania, ponieważ Polska znalazła się na 6 miejscu (na 50 badanych krajów) i aż 20% uczniów wykazuje umiejętności na najwyższym poziomie³⁷. Nie mniej istotne są kompetencje z obszaru języków obcych. Jak wskazuje Rada Unii Europejskiej w swoich zaleceniach w sprawie kompleksowego podejścia do nauczania i uczenia się języków z 2018 roku, umiejętności te stanowią bardzo istotny czynnik w całej unijnej edukacji. Z przytoczonych w ww. dokumencie badań wynika, że na poziomie szkoły średniej 40% uczniów zna co najmniej 1 język obcy na poziomie pozwalającym prowadzić swobodną rozmowę, a tylko ¼ uczniów potrafi się komunikować w dwóch językach obcych.³⁸ W zakresie kompetencji dotyczących przedsiębiorczości, młodzi ludzie wykazują zainteresowanie ich zdobywaniem. Począwszy od poziomu szkoły średniej młodzież posiada cechy przedsiębiorcze, chce poszerzać wiedzę i umiejętności pozwalające na efektywne zarządzanie ludźmi czy prowadzenie własnej firmy. Jednocześnie tylko ok. 1/3 uczniów małopolskich szkół średnich w roku 2018/2019 uczestniczyło w dodatkowych zajęciach z przedsiębiorczości³⁹.

Niepokojący jest fakt, iż w ostatnich latach w regionie maleje liczba dzieci i młodzieży uczestniczących w zajęciach szkolnych rozwijających zainteresowania i uzdolnienia. Jak obrazują dane gromadzone w SIO, w Małopolsce w roku szkolnym 2020/2021 w zajęciach (różnego typu) uczestniczyło łącznie ponad 76,6 tys. uczniów, podczas gdy w roku 2017/2018 takich osób było ponad 230 tys. (spadek 66%)⁴⁰, przy czym wpływ na zauważalne spadki począwszy od roku 2019/2020 mógł mieć wybuch pandemii COVID-19, który skutkował

³⁶Międzynarodowe badania edukacyjne TIMSS, [link do badania Międzynarodowe badania edukacyjne TIMSS](#) (dostęp: 18.07.2022).

³⁷ Wyniki badań PIRLS, [link do wyników badania PIRLS](#) (dostęp: 19.07.2022).

³⁸Zalecenia Rady w sprawie kompleksowego podejścia do nauczania i uczenia się języków, Bruksela 2018, [link do dokumentu Zalecenia Rady w sprawie kompleksowego podejścia do nauczania \(pdf, 422 kB\)](#) (dostęp: 20.07.2022).

³⁹J. Wojtun, J. Jaworska, M. Maj (2022), Przedsiębiorczość młodych Małopolan, Małopolskie Obserwatorium Rozwoju Regionalnego, Urząd Marszałkowski Województwa Małopolskiego, Kraków, [link do publikacji Przedsiębiorczość młodych Małopolan](#) (dostęp: 20.07.2022).

⁴⁰Uczniowie uczestniczący w zajęciach rozwijających zainteresowania i uzdolnienia, [link do informacji Uczniowie uczestniczący w zajęciach rozwijających \[...\]](#) (dostęp 20.07.2022).

wprowadzeniem nauki zdalnej i zawieszeniem wszelkich form stacjonarnych zajęć na długie okresy w trakcie roku szkolnego. W różnego typu zajęciach rozwijających zainteresowania/zdolności organizowanych w formach pozaszkolnych w roku 2019/2020 (m.in. technicznych, sportowych, artystycznych, itd.) brało udział 160 701 uczestników (z czego ponad 30% to uczestnicy zajęć o charakterze stałym/całorocznym, a prawie 70% to uczestnicy zajęć organizowanych okresowo). W roku 2018/2019 łączna liczba uczestników wyniosła niespełna 235 000, a w roku 2017/2018 prawie 228 000⁴¹.

Jak wynika z najnowszego, przeprowadzonego w 2021 roku, „Ogólnopolskiego Badania Jakości Życia Dzieci i Młodzieży w Polsce”, dzieci, młodzież i ich rodzice oczekują, aby oferta zajęć pozalekcyjnych była dostępna i stale rozwijana zgodnie z aktualnymi potrzebami uczniów. Dlatego też, w kontekście budowania potencjału kapitału ludzkiego w Małopolsce, istotne jest wzmocnienie i kontynuowanie dotychczasowego wsparcia w zakresie edukacji włączającej i zapewnienia uczniom dostępu do różnorodnej oferty zajęć dodatkowych, zarówno rozwijających zainteresowania i uzdolnienia, jak i wspierających w zakresie pojawiających się potrzeb i trudności oraz wyrównywania szans edukacyjnych, w tym kontynuacja programów stypendialnych.

⁴¹ Uczestnicy różnych form zajęć pozaszkolnych, [link do informacji Uczestnicy różnych form zajęć pozaszkolnych](#) (dostęp 20.07.2022).

Lepsze dostosowanie edukacji do potrzeb rynku pracy i wymagań nowoczesnej gospodarki

Szkolnictwo zawodowe jest dziedziną edukacji najbardziej powiązaną z potrzebami gospodarki regionalnej, a jego stan bezpośrednio oddziałuje na dostępność kapitału ludzkiego oraz kondycję przedsiębiorstw. Budowanie trwałych, efektywnych, opartych na obustronnych potrzebach powiązań między światem edukacji i pracy wpływa nie tylko na jakość i efektywność gospodarki regionu, ale w najbliższych latach może również warunkować jej pozycję w wymiarze krajowym i międzynarodowym. Skorelowanie wiedzy, umiejętności i kompetencji przyszłych pracowników z potrzebami pracodawców z jednej strony ogranicza bezrobocie i bierność zawodową, z drugiej wypełnia lukę kompetencyjną na rynku pracy. Szkoły kształcące zawodowo powinny przygotować ucznia do aktywnego partycypowania w gospodarce opartej na wiedzy i sile kapitału ludzkiego, pracodawcy z kolei muszą być częścią tego procesu, uczestniczyć w kształceniu i praktycznym przygotowaniu swoich przyszłych kadr.

Zapotrzebowanie na zawody szkolne

Według badania „Barometr Zawodów 2022”, wśród 98 zawodów ujmowanych w Barometrze (w ramach których oceniane były zawody szkolne) w 2022 roku w Małopolsce duże zapotrzebowanie będzie występować na zawody z branży transport – spedycja – logistyka (TSL). Szczególnie poszukiwanym zawodem w województwie będą kierowcy samochodów ciężarowych i ciągników siodłowych. Problemy z rekrutacją wykwalifikowanych i chętnych do pracy osób wystąpią we wszystkich powiatach Małopolski, z czego w 5 powiatach będą bardzo duże. Ponadto, niedobór pracowników dotyczyć będzie także magazynierów oraz powiązanego z branżą TSL zawodu, tj. mechanika pojazdów samochodowych. Na rynku pracy w województwie brakować będzie wielu przedstawicieli zawodów z branży budowlanej. Poszukiwani będą m.in. operatorzy i mechanicy sprzętu do robót ziemnych (deficyt w 18 powiatach na 22), robotnicy budowlani (deficyt w 15 powiatach), murarze i tynkarze (deficyt w 15 powiatach), cieśle i stolarze budowlani (deficyt w 14 powiatach)⁴². Ze względu na starzenie się społeczeństwa oraz wzrost świadomości związanej z dbaniem o zdrowie, zwiększa się zapotrzebowanie na zawody z branży medyczno-opiekuńczej. W 2022 roku w Małopolsce

⁴² Analiza WUP przygotowana na podstawie Barometru zawodów.

(z zawodów nauczanych w szkolnictwie zawodowym) brakować będzie opiekunów osób starszych i niepełnosprawnych (w 17 powiatach), a także masażyстів (w 15 powiatach). W branży produkcyjnej niedobory wykwalifikowanej kadry dotyczyć będą: elektryków, elektromechaników i elektromonterów, spawaczy, robotników obróbki drewna i stolarzy. Mimo pandemii COVID-19 i zmniejszenia ruchu turystycznego z zagranicy, w Małopolsce nadal widać zapotrzebowanie na pracowników w branży gastronomicznej, tj. na kucharzy i szefów kuchni. W branży usługowo-handlowej poszukiwani będą: fryzjerzy, sprzedawcy i kasjerzy (mimo stosunkowo dużej podaży absolwentów). Na małopolskim rynku rozwija się także branża finansowa, która zgłasza zapotrzebowanie m.in. na pracowników ds. rachunkowości i księgowości. W 2022 roku, w skali całego województwa, nadwyżka chętnych do pracy spodziewana jest tylko w zawodzie ekonomisty (w 14 powiatach). Taka sytuacja wynika z dużej podaży absolwentów zarówno na poziomie średnim jak i wyższym, którzy konkurują o ograniczone miejsca pracy⁴³.

Na przestrzeni lat 2011-2022, jak wskazuje analiza Wojewódzkiego Urzędu Pracy (WUP), zmieniała się sytuacja w zawodach. Można jednak wyróżnić grupę zawodów, która w prognozach Barometru Zawodów dla kilku lat trafiała do deficytu – co świadczy o trwałych brakach na rynku pracy. Zawody trwale deficytowe w Małopolsce to: szefowie kuchni, cieśle i stolarze budowlani, dekarze i blacharze budowlani, fryzjerzy, kierowcy samochodów ciężarowych i ciągników siodłowych, mechanicy pojazdów samochodowych, monterzy instalacji budowlanych, murarze i tynkarze, operatorzy i mechanicy sprzętu do robót ziemnych, operatorzy obrabiarek skrawających, robotnicy obróbki drewna i stolarze, spawacze.

W przypadku nadwyżek zapotrzebowania rynku praca można również wyróżnić grupę zawodów, które przez kilka edycji badania trafiały do tej kategorii są to: ekonomiści, pracownicy administracyjni i biurowi, pracownicy biur podróży i obsługi turystycznej, inżynierowie chemicy i chemicy, specjaliści technologii żywności i żywienia, technicy budownictwa, technicy mechaniczni, ślusarze, sprzątaczkę i pokojowe, technicy informatycy⁴⁴.

Danych dotyczących zapotrzebowania na zawody dostarcza również Ministerstwo Edukacji i Nauki publikując obwieszczenie Ministra w zakresie istotnego zapotrzebowania na zawody

⁴³ Barometr zawodów 2022, [link do Barometru](#) (dostęp 18.07.2022).

⁴⁴ Analiza WUP przygotowana na podstawie Barometru zawodów.

w poszczególnych regionach. W prognozie zawarty jest wykaz zawodów, dla których przewidywane jest istotne oraz umiarkowane zapotrzebowanie na pracowników. W prognozie MEiN z 2021 roku dla Małopolski w wykazie zawodów szkolnictwa branżowego, dla których prognozowane jest istotne zapotrzebowanie na pracowników w województwie małopolskim ujęto 90 zawodów. W prognozie MEiN 2022 roku dla Małopolski w wykazie zawodów szkolnictwa branżowego, dla których prognozowane jest istotne zapotrzebowanie na pracowników w województwie małopolskim ujęto 91 zawodów.⁴⁵

Warto zauważyć, iż z badania Barometru Zawodów – prognoza na 2022 w zakresie zawodów deficytowych na poziomie województwa (zawodów szkolnych) wynika, iż połowa z nich jest nauczana na poziomie szkolnictwa branżowego I stopnia. Podobne wnioski można wysunąć analizując obwieszczenia Ministra w zakresie istotnego zapotrzebowania na zawody w Małopolsce. Z kolei proporcje uczniów w szkołach kształcących zawodowo wynoszą 30% do 70% na rzecz techników. Ponadto zawody deficytowe i te, dla których prognozowane jest istotne zapotrzebowanie znajdują się wśród tych najrzadziej wybieranych przez uczniów szkół w Małopolsce.

Szkolnictwo branżowe/zawodowe w regionie

W 2017 roku rozpoczęła się reforma zmieniająca strukturę systemu edukacji – w miejsce gimnazjów wprowadzono 8-letnią szkołę podstawową oraz wydłużono kształcenie w liceum ogólnokształcącym do 4 lat. Wprowadzono nowe rozwiązania dotyczące organizacji kształcenia zawodowego, struktury tego kształcenia i egzaminowania, podbudowy programowej, podejścia branżowego oraz partnerów zaangażowanych w proces kształcenia uczniów i nauczycieli. Obecnie kształcenie branżowe realizują technika, szkoły policealne, szkoły branżowe I stopnia (dawniej: zasadnicze szkoły zawodowe) i szkoły branżowe II stopnia. Zgodnie z danymi statystycznymi dostępnymi w SIO, na koniec października 2021 roku na terenie całej Małopolski zarejestrowanych było 581 szkół/placówek prowadzących kształcenia zawodowe (techników, szkół branżowych I stopnia, szkół branżowych II stopnia oraz szkół policealnych) w tym:

- 160 techników,

⁴⁵ Obwieszczenia Ministra Edukacji i Nauki w sprawie prognozy zapotrzebowania na pracowników w zawodach szkolnictwa branżowego na krajowym i wojewódzkim rynku pracy, Monitor Polski, Dziennik Urzędowy Rzeczypospolitej Polskiej.

- 186 szkół branżowych I stopnia,
- 32 szkoły branżowe II stopnia,
- 203 szkoły policealne.

Dodatkowo na terenie Województwa Małopolskiego funkcjonują 43 szkoły przysposabiające do pracy oraz ponad 80 Centrów Kształcenia Zawodowego, które stanowią zaplecze techniczno-edukacyjne dla wielu jednostek edukacyjnych w zakresie praktycznej nauki zawodu.

W Małopolsce w szkołach zawodowych (technikum, branżowa szkoła I i II stopnia, szkoła policealna) można kształcić się w ponad 140 zawodach z 31 branż szkolnictwa branżowego.

Najwięcej uczniów w Małopolsce kształci się w branżach hotelarsko-gastronomiczno-turystycznej (HGT) oraz teleinformatycznej (INF) - odpowiednio 14,7% (14595 uczniów) oraz 12,13% (12077 uczniów), a najmniej w branży mechaniki precyzyjnej (MEP) oraz ceramiczno-szklarskiej (CES) - jedynie odpowiednio 17 i 2 uczniów.

W województwie małopolskim na koniec września 2021 roku w szkołach kształcących zawodowo (technikach, szkołach policealnych, szkołach branżowych I i II stopnia) pobierało nauki łącznie 99 569 osób:

- 60 757 w technikach,
- 20 813 w szkole branżowej I stopnia,
- 286 w szkole branżowej II stopnia.

Szkoły branżowe I stopnia kształcą w 57 zawodach z 19 branż.

- Technika kształcą w 69 zawodach z 25 branż.
- Szkoły branżowe II stopnia kształcą w 11 zawodach z 9 branż.
- Szkoły policealne kształcą w 24 zawodach z 7 branż.

Ogólna liczba uczniów szkół dla młodzieży kształcących zawodowo (szkół branżowych I i II stopnia oraz techników) w województwie małopolskim utrzymuje się na stałym poziomie w ciągu ostatnich 5 lat (od 54 –56%). Proporcje liczby młodzieży kształcącej się w różnych typach szkół od kilku lat pozostają na stałym poziomie – w obrębie szkół kształcących zawodowo jest to 30% uczniów w szkołach branżowych I stopnia oraz 70% w technikach.

W 2021 roku 18 324 absolwentów szkół podstawowych wybrało szkołę kształcąca zawodowo,

z tego 12 898 wybrało technikum a 54 26 szkołę branżową I stopnia⁴⁶ (co stanowi ponad 56% wszystkich uczniów, którzy ukończyli szkołę podstawową w 2021 roku).

Według danych z „Monitoringu karier absolwentów szkół ponadpodstawowych” pozyskanych w 2021 roku, w 2019 i 2020 roku w Małopolsce absolwenci szkół kształcących zawodowo (łącznie z absolwentami szkół przysposabiających do pracy) stanowili większość osób kończących edukację na ponadpodstawowym i policealnym poziomie kształcenia – ponad 55% wszystkich absolwentów, co przekłada się na 10 pozycję wśród innych województw. Liczba absolwentów szkół branżowych to około 13%. W 2019 roku dawało to 4 pozycję, a w 2020 2 pozycję na tle innych województw. Absolwenci techników w 2019 i 2020 roku stanowili w Małopolsce około 31% wszystkich absolwentów szkół na poziomie ponadpodstawowym, co w 2019 roku plasowało Małopolskę na 4 miejscu w kraju, a w 2020 roku na 3 miejscu. Absolwenci szkół policealnych stanowili 11% wszystkich absolwentów szkół na poziomie ponadpodstawowym, co przełożyło się na przedostatnią pozycję w kraju w 2019 roku i ostatnią w 2020 roku⁴⁷.

O jakości kształcenia zawodowego w regionie decyduje aktywność zawodowa absolwentów szkół na rynku pracy. Z badań losów absolwentów małopolskich szkół zawodowych prowadzonych przez MORR wynika, że w latach 2011–2018 (okres realizacji badań) zwiększyła się ich aktywność na rynku pracy, wzrosła w tym okresie także liczba osób łączących pracę z nauką, a zmniejszyła się liczba osób bezrobotnych oraz tych, które zdecydowały się kontynuować edukację (bez podjęcia równocześnie pracy). Na stałym poziomie – około 5% - utrzymywała się liczba osób biernych zawodowo. Z ostatniego badania z 2018 roku wynika, iż 76% absolwentów szkół kształcących zawodowo pracowało, z czego 25% łączyło pracę z edukacją. Sytuacja absolwentów po roku od ukończenia szkoły różniła się w zależności od ukończonego typu szkoły. Najwyższy udział – 85% pracujących, utrzymywał się w grupie absolwentów zasadniczej szkoły zawodowej, przy czym 64% stanowiły osoby wyłącznie pracujące, a 21% łączące tę aktywność z nauką. Absolwenci szkoły policealnej w 77% przypadków pracowali (56% wyłącznie, a 21% łącząc pracę z nauką), a absolwenci technikum

⁴⁶ Dane pozyskano bezpośrednio od Kuratorium Oświaty w Krakowie -dane z 2021 roku.

⁴⁷ G. Humenny, M. Kłobuszewska, B. Płatkowski, T. Płachecki, M. Sitek, J. Stasiowski, T. Żółtak ...op. cit., 31–32.

w 74% przypadków pracowali (odpowiednio: 48% i 26%)⁴⁸. Pozytywne trendy w zakresie aktywności zawodowej absolwentów szkół kształcących zawodowo nie przełożyły się jednak na poprawę stopnia wykorzystania w miejscu pracy zdobytego w szkole kierunkowego wykształcenia. W raporcie z 2018 roku wskazano, iż jedynie 34% absolwentów pracowało w wyuczonym zawodzie, 27% wykorzystywało część zdobytych w szkole umiejętności i wiedzy, a 39% wykonywało pracę w żaden sposób niepowiązaną z tym, czego uczyli się w szkole. Powody, jak wskazano w badaniu, są różne w zależności od danej kategorii absolwentów oraz branż i dotyczą zarówno niechęci do podjęcia pracy w wyuczonym zawodzie, jak i kwestii finansowych, czy też trudności w znalezieniu pracy zgodnej z profilem wykształcenia oraz braku odpowiednich umiejętności⁴⁹. Istotnych informacji z lat 2019 i 2020 o absolwentach szkół kształcących zawodowo w Małopolsce dostarcza opracowanie Instytutu Badań Edukacyjnych (IBE) przeprowadzone na zlecenie Ministerstwa Edukacji i Nauki. W 2020 roku ponad 15% absolwentów szkół branżowych (rocznik 2019) było bezrobotnych w Małopolsce, wśród absolwentów techników bezrobocie wyniosło 9,8%. Dla tego samego rocznika, sytuacja w 2020 roku poprawiła się o kilka procent⁵⁰. Opracowanie IBE pozwala także na porównanie sytuacji absolwentów szkół kształcących zawodowo w Małopolsce, pod względem przyjętych w badaniu wskaźników, z innymi regionami. Pozycja Małopolski na tle innych województw, w szczególności w zakresie osób pozostających bez pracy, bezrobocia i średnich wynagrodzeń, jest co najmniej niepokojąca, w szczególności ze względu na pogorszenie się sytuacji absolwentów na rynku pracy w 2020 roku w stosunku do 2019 roku (warto zaznaczyć, iż różnice między województwami w większości kategorii są nieznaczne – kilka punktów procentowych). Wpływ miała na to z pewnością pandemia Covid 19, spadek można zauważyć w niemal we wszystkich województwach, w Małopolsce jednak był on bardziej widoczny. Dlatego też szczególnie istotne jest wzmocnienie współpracy szkół kształcących zawodowo z pracodawcami.

Z analizy przeprowadzonej przez Departament EK wśród szkół prowadzących kształcenie zawodowe oraz pracodawców w 2021 roku, wynika iż z perspektywy szkoły największe

⁴⁸ M. Węgrzyn, M. Skóra (2018), Badanie losów absolwentów szkół zawodowych, Małopolskie Obserwatorium Rozwoju Regionalnego, Urząd Marszałkowski Województwa Małopolskiego, Kraków, s. 12–23, [link do publikacji Badanie losów absolwentów szkół zawodowych, 2018](#) (dostęp: 9.01.2021).

⁴⁹ Ibidem, s. 27–32.

⁵⁰ Ibidem, s. 61–67, 124–139, 162–175.

problemy szkół kształcących zawodowo dotyczą braków kadrowych/niewystarczającej liczby nauczycieli kształcenia zawodowego, negatywnego wizerunku kształcenia zawodowego oraz braku wystarczającej współpracy z pracodawcami. Z perspektywy pracodawców największy problem dotyczy oferty szkół, która nie jest dopasowana do potrzeb rynku pracy. Badanie „Niedoborów Talentów” z 2021 wskazuje, iż obecnie 81% polskich pracodawców ma problem ze znalezieniem pracowników, co stanowi wzrost o 30% w porównaniu z danymi z edycji badania w 2018 roku⁵¹. Przedstawiciele szkół oraz pracodawców zgodni są co do tego, iż dodatkowego wsparcia najbardziej wymaga infrastruktura szkół kształcących zawodowo. Problemem jest także negatywny wizerunek kształcenia zawodowego. Przedstawiciele szkół widzą dużą potrzebę prowadzenia działań informacyjno-promocyjnych zmieniający ten sposób postrzegania kształcenia zawodowego, a pracodawcy wsparcia finansowego i organizacyjnego dla swoich działań dotyczących realizacji praktycznej nauki zawodu. Za największe bariery we współpracy szkół i pracodawców obie strony uznały biurokrację (nadmiar dokumentów), szkoły podkreślają ponadto brak odpowiedniego personelu w przedsiębiorstwach do szkolenia uczniów,

a pracodawcy niewystarczające wsparcie finansowe oraz problemy dotyczące tego, iż programy nauczania nie są dostosowane do potrzeb rynku pracy. Za najbardziej efektywne formy współpracy szkoły uznały angażowanie się pracodawców w doposażanie warsztatów szkolnych, realizację praktyk wynikających z podstawy programowej oraz tych finansowanych ze środków zewnętrznych. Pracodawcy za najbardziej efektywne formy współpracy uznali wspólną organizację wydarzeń takich jak targi i konferencje, realizację praktyk i staży dla uczniów oraz współpracę przy przygotowaniu zawodowym nauczycieli. Wśród najbardziej efektywnych mechanizmów współpracy, po stronie szkoły i pracodawcy, dominuje wsparcie finansowe dla pracodawców. Szkoły przywiązują dużą wagę do możliwości udziału pracodawców w tworzeniu podstawy programowej oraz wsparcia pracowników przez pracodawcę w uzyskiwaniu uprawnień do organizacji staży i praktyk dla uczniów. Pracodawcy ponadto zwracają uwagę na potrzebę prowadzenia kampanii informacyjnych dotyczących możliwości włączenia się przez nich w proces przygotowania uczniów do wykonywania

⁵¹ Niedobór Talentów. Raport 2021, ManpowerGroup, 2021, [link do raportu Niedobór Talentów, ManpowerGroup](#) (dostęp: 21.12.2021).

zawodów, pomoc w nawiązywaniu kontaktów ze szkołą oraz na konieczność wyposażania uczniów w tzw. kompetencje „miękkie”.

Z ww. analizy wynika także, iż najczęstszą formą współpracy szkoły i pracodawcy jest organizacja praktyk lub staży zawodowych, w szczególności finansowanych za pośrednictwem środków zewnętrznych. Liczba pracodawców, z którymi współpracuje szkoła w tym zakresie, jak wynika z analizy, jest bardzo zróżnicowana - od 1 do prawie 300 – średnio jest to kilkunastu pracodawców. W zakresie pozostałych form współpracy około 25% szkół wskazało, iż pracodawcy uczestniczą w realizacji doradztwa zawodowego w szkole – w tę formę zaangażowanych jest od 1 do 180 pracodawców w danej szkole - średnio jest to kilku pracodawców, w 40% szkół pracodawcy uczestniczą w doskonaleniu nauczycieli – liczba zaangażowanych pracodawców waha się od 1 do 15, jedynie kilka szkół wskazało, iż pracodawcy współpracują przy organizacji egzaminów zawodowych w szkole – liczba pracodawców podanych przez szkoły wyniosła od 1 do 29, 10% pracodawców uczestniczy w wyposażeniu warsztatów i pracowni szkolnych – liczba zaangażowanych pracodawców to od 1 do 12 dla danej szkoły, kształcenie dualne organizowane jest w około 20% szkół – średnio u kilkunastu pracodawców dla danej szkoły, 37% szkół współpracuje z pracodawcami w procesie przygotowania propozycji programu nauczania – w ten proces zaangażowanych jest od 1 do 28 pracodawców w danej szkole, klasy patronackie utworzone zostały w około 20% szkół, które wypełniły ankietę – przez od 1 do 12 pracodawców w danej szkole.

Analizy na szczeblu krajowym oraz regionalnym, dotyczące zaangażowania pracodawców w proces kształcenia, są zbliżone pod względem oceny współpracy, problemów i barier po stronie pracodawców i szkół oraz propozycji rozwiązań w celu zwiększenia intensywności i jakości tej współpracy. W większości pracodawcy uważają, iż podstawy programowe nie są dopasowane do wymagań rynku pracy, przeszkodą jest także brak odpowiedniej komunikacji, skomplikowane procedury, brak odpowiedniego finansowania, które mogłoby zrekompensować pracodawcy poświęcony czas i środki, brak pracowników, którzy mogliby zająć się przygotowaniem ucznia do wykonywania konkretnego zawodu. Szkoły z kolei (podzielając uwagi i problemy wskazane przez pracodawców) zwracają uwagę na konieczność większego zaangażowania pracodawców w proces kształcenia w szkołach poprzez m.in. doposażenie pracowni praktycznej nauki zawodu. Obie strony zgodne są co do tego, iż procedury należałoby uprościć, zwiększyć finansowanie współpracy, zwrócić większą uwagę

na tworzenie sieci współpracy szkół i pracodawców oraz promocję kształcenia zawodowego i doradztwa zawodowego. Współpraca z pracodawcami, zarówno finansowana ze środków zewnętrznych jak i z budżetu podstawowego szkoły, w głównej mierze skupiona jest na organizacji staży i praktyk dla uczniów. Jest to podstawowa i ważna forma służąca praktycznej nauce zawodu, która powinna być kontynuowana i rozwijana. Na uwagę zasługuje jednak fakt, iż pozostałe formy współpracy nie są już tak powszechnie stosowane i rozwijane na poziomie szkół i pracodawców np. tworzenie klas patronackich, udział w tworzeniu podstawy programowej, czy też udział pracodawców w wyposażeniu pracowni. Formy te, ze względu na swój charakter, wymagają większego i trwalszego zaangażowania dwóch stron w proces kształcenia uczniów. Współpraca w ramach praktyk i staży bardzo często jest ograniczona do przyjęcia na staż danego ucznia bez próby tworzenia trwałych powiązań i relacji. Warto podkreślić, iż bariery dotyczące zaangażowania pracodawców w proces kształcenia i problemy wykazywane przez nich jak i przesz szkoły mają charakter systemowy, formalny, finansowy i komunikacyjny, rozwiązanie ich wymaga szerszego spojrzenia na proces kształcenia zawodowego, budowania trwałej sieci powiązań i zależności oraz wspólnej odpowiedzialności za przygotowanie ucznia do wejścia i funkcjonowania na rynku pracy.

Istotne jest, aby wsparcie szkół kształcących zawodowo było tak zaprogramowane, aby promować system zachęt dla uczniów do wyboru zawodów deficytowych np. poprzez programy stypendialne. Warto zaznaczyć, iż potrzeby gospodarki Małopolski nie ograniczają się do znalezienia pracowników w konkretnych zawodach, których obecnie trudno jest pozyskać. Szkoły, kształcące w zawodach, dla których prognozowane jest umiarkowane (według obwieszczenia Ministra) zapotrzebowanie, czy też te, które znajdują się w równowadze (według Barometru Zawodów) również należy wspierać i zaprogramować adekwatną ofertę dla uczniów. Ponadto, dla wielu uczniów, szkoła kształcąca zawodowo jest jednym z etapów kształcenia, a potrzeby gospodarki Małopolski w zakresie specjalistycznych kompetencji (np. biorąc pod uwagę RSI) i umiejętności, które można pozyskać na studiach wyższych, są równie ważne i powinny być brane pod uwagę na etapie programowania wsparcia dla szkolnictwa zawodowego na poziomie średnim. Istotne jest także budowanie trwałych relacji i powiązań pomiędzy szkolnictwem na poziomie średnim i wyższym.

System wsparcia kształcenia zawodowego

Od ponad 10 lat Województwo Małopolskie prowadzi intensywne działania mające na celu wsparcie modernizacji kształcenia zawodowego w regionie. Wykorzystuje do tego zarówno środki własne jak i zewnętrzne instrumenty, w szczególności dostępne w ramach dwóch unijnych perspektyw finansowych 2007–2013 oraz 2014–2020. W latach 2010–2021 realizacja działań wspierających proces modernizacji kształcenia zawodowego odbywała się w dwóch etapach odpowiadających ramom czasowym dwóch perspektyw finansowych, możliwościom wydatkowania środków i ich kierunkowego przeznaczenia, rzeczywistym potrzebom uczestników procesu kształcenia zawodowego odnoszącym się do zakresu merytorycznego działań, ich potencjału, strukturalnych uwarunkowań oraz roli jaką władze regionalne odegrały w tym procesie. W latach 2010–2015 realizowany był pierwszy etap wsparcia w ramach projektu „Modernizacja kształcenia zawodowego w Małopolsce”, systemowego programu integrującego w ramach jednej struktury organy prowadzące szkoły zawodowe, szkoły, uczniów oraz regionalne władze samorządowe. Wsparcie przeznaczone na kształcenie zawodowe od 2016 roku z wykorzystaniem środków z perspektywy finansowej 2014–2020 zostało zaplanowane w ramach dwóch działań. Pierwsze, za które bezpośrednią odpowiedzialność ponosi Województwo Małopolskie, dotyczy koordynacji kształcenia zawodowego w regionie, drugie działanie realizowane na poziomie szkół i placówek kształcenia zawodowego odnosi się do bezpośredniego wsparcia uczniów, nauczycieli, szkół w ramach Centrów Kompetencji Zawodowych.

W Małopolsce w ramach projektów RPO WM 2014-2020 powstało 56 Centrów Kompetencji Zawodowych, z tego 9 (tzw. CKZ modelowe) przekształciło się w Centrum Kształcenia Zawodowego i Ustawicznego (CKZiU) lub zostało zbudowane na bazie CKZiU. Równocześnie w ponad połowie CKZ w realizacji projektu uczestniczyło Centrum Kształcenia Zawodowego i/lub Centrum Kształcenia Praktycznego, co świadczy o potencjale CKZ projektowego stania się w przyszłości trwałą placówką umożliwiającą kompleksowe kształcenie uczniów, a także dorosłych oraz szerszą współpracę z pracodawcami. CKZ zostały utworzone we wszystkich powiatach/miastach na prawach powiatu, z wyjątkiem powiatu tatrzańskiego oraz powiatu nowosądeckiego. W większości powiatów zostały utworzone 1 lub 2 Centra, większa liczba CKZ została utworzona w Gminie Miejskiej Kraków – 7 CKZ, Mieście Nowy Sącz oraz na terenie powiatu nowotarskiego – 5 CKZ, w Mieście Tarnów oraz na terenie powiatów: gorlickiego,

nowotarskiego, oświęcimskiego, wadowickiego – po 4 CKZ, na terenie powiatów: krakowskiego, wielickiego, myślenickiego – po 3 CKZ. Na uwagę zasługuje terytorialne rozmieszczenie CKZ utworzonych w danej branży jako dominujące np. w branży turystyczno-gastronomicznej powstały 3 CKZ w ramach jednego subregionu. Multiplikowanie kierunków kształcenia w sąsiednich szkołach można uznać za jeden z ważnych problemów nie tylko projektowego CKZ, ale i całego systemu w Małopolsce.

Liczba CKZ według branż:

- administracyjno-usługowa (A) – 10
- budowlana (B) – 6
- elektryczno-elektroniczna (E) – 12
- mechaniczna i górniczo-hutnicza (M) – 13
- rolniczo-leśna z ochroną środowiska (R) – 4
- turystyczno-gastronomiczna (T) – 9
- medyczno-społeczna (Z) – 2

W ramach projektów realizowanych w RPO WM na lata 2014-2020 do końca roku 2021 ponad 43 000 uczniów i nauczycieli ze szkół i placówek prowadzących kształcenie zawodowe uczestniczyło w pozaszkolnych formach kształcenia, z czego ponad 15 000 uzyskało kwalifikacje zawodowe. Ponad 17 000 uczniów i słuchaczy uczestniczyło w stażach organizowanych u pracodawców. Do ponad 100 szkół kształcących zawodowo trafił sprzęt TIK (w tym w ramach Małopolskiej Tarczy Antykryzysowej oraz przedsięwzięcia pn. Małopolska Chmura Edukacyjna), a ponad 150 szkół zostało wyposażonych w sprzęt i materiały niezbędne do realizacji kształcenia zawodowego.

Doświadczenia w organizacji i funkcjonowaniu Centrów Kompetencji Zawodowych można uznać za pozytywne. Centra w większości stały się podmiotami, wokół których budowana jest sieć relacji i powiązań ze środowiskiem pracodawców oraz z uczelniami wyższymi. Można zauważyć zwiększoną aktywność przedstawicieli CKZ w procesie kształcenia i przygotowania zawodowego uczniów i szersze (nie tylko szkolne) spojrzenie na proces kształcenia.

Koncentracja wsparcia w celu budowy trwałych, stabilnych ośrodków kształcenia zawodowego zapewniających kompleksowe wsparcie uczniom i pracodawcom, powinna być kontynuowana, a nawet wzmocniona. Formuła Centrum Kompetencji Zawodowych powinna nadal być

rozwijana w kierunku tworzenia trwałych, umocowanych w prawie placówek kształcenia i doskonalenia zawodowego.

Biorąc pod uwagę dotychczasowe doświadczenia w budowaniu systemu wsparcia na poziomie regionu oraz rekomendacje płynące od przedstawicieli instytucji rynku pracy i edukacji w regionie, strukturę i system zarządzania szkolnictwem zawodowym w Małopolsce, dostępną alokację środków unijnych z perspektywy finansowej 2021–2027, konieczność koncentracji wsparcia szkół i jego skorelowanie z potrzebami rynku pracy, inwestowanie w rozwój kształcenia zawodowego w regionie, działania powinny się opierać na mieszanym/dwutorowym podejściu bazującym na modelu wdrażania projektów w perspektywie finansowej 2014–2020 tj. koordynacji kształcenia zawodowego na poziomie regionu oraz projektach rozwojowych poszczególnych organów prowadzących szkoły kształcące zawodowo. Podejście to ma charakter całościowy i pozwoli na uniknięcie wybiórczej, punktowej i mniej efektywnej interwencji. Ustalenie wspólnych celów, zarówno na poziomie lokalnym jak i regionalnym, jednolitych zasad i ram funkcjonowania, pozytywnie wpłynie na działanie wszystkich elementów/podmiotów systemu. Pozwoli ono włączyć większość interesariuszy w proces przygotowania kadr dla rynku pracy, umożliwi rozwijanie modelu wzajemnych powiązań i oddziaływań zarówno na siebie nawzajem jak i na otoczenie społeczno- gospodarcze.

Doradztwo zawodowe

Kolejną istotną kwestią związaną z systemem kształcenia na każdym poziomie edukacji w powiązaniu z wymaganiami rynku pracy jest potrzeba rozbudowy i wsparcia systemu doradztwa zawodowego⁵². Wyniki wielu badań i pogłębionych analiz wskazują, że doradztwo zawodowe stanowi ważny czynnik wspierający młodego człowieka przy podejmowaniu decyzji edukacyjno-zawodowych. Problem ten coraz częściej staje się przedmiotem uwagi i zainteresowania pracodawców, przykładowo przedstawiciele Rad Branżowych funkcjonujących w ramach projektu Modernizacja kształcenia zawodowego w Małopolsce II (MKZ II), w rekomendacjach z 2021 roku podkreślają konieczność wsparcia realizacji doradztwa edukacyjno-zawodowego dla uczniów od najwcześniejszych lat w szkołach podstawowych oraz ponadpodstawowych, w tym przy udziale i zaangażowaniu pracodawców. W trakcie wyboru zawodu niezbędne jest posiadanie aktualnych informacji na temat oferty systemu edukacji, możliwości podjęcia pracy w wybranym zawodzie, ale przede wszystkim konieczna jest wiedza na temat własnych preferencji zawodowych oraz osobistych predyspozycji.

W 2018 roku na mocy rozporządzenia Ministra Edukacji Narodowej wprowadzono obowiązek realizacji zajęć z preorientacji zawodowej, orientacji zawodowej i doradztwa zawodowego we wszystkich placówkach oświatowych, od przedszkoli po szkoły ponadpodstawowe.

Dla najmłodszych zajęcia z preorientacji zawodowej powinny odbywać się w trakcie zajęć edukacyjnych wychowania przedszkolnego, a w klasach I-VI – podczas zajęć edukacyjnych z zakresu kształcenia ogólnego. W klasach VII-VIII szkoły podstawowej i w szkołach ponadpodstawowych treści programowe doradztwa również powinny być realizowane na obowiązkowych zajęciach edukacyjnych z zakresu kształcenia ogólnego, ale dodatkowo przeznaczono na doradztwo zawodowe osobne jednostki lekcyjne – w wymiarze minimum 10 godzin rocznie w szkole podstawowej (klas VII i VIII) oraz minimum 10 godzin w całym okresie nauki w szkole ponadpodstawowej. Zgodnie z prawem oświatowym, we wszystkich klasach szkół podstawowych i ponadpodstawowych działania doradcze są też realizowane na lekcjach wychowawczych, a ponadto uczniowie powinni być objęci indywidualnymi zajęciami związanymi z wyborem kierunku kształcenia i zawodu prowadzonymi w ramach pomocy psychologiczno-pedagogicznej. Dyrektorzy szkół są zobowiązani do zatrudnienia doradcy

⁵² Doradztwo zawodowe..., op. cit.

zawodowego albo wskazania innego nauczyciela odpowiedzialnego za realizację doradztwa zawodowego w placówce, jeśli tylko ma on odpowiednie uprawnienia. W każdej szkole musi również zostać opracowany Wewnętrzny System Doradztwa Zawodowego (WSDZ). Powinien on być elementem statutu i opisywać działania szkoły w zakresie realizacji celów określonych w rozporządzeniu.⁵³

W Małopolsce problematyka wsparcia ucznia w wyborze ścieżki kształcenia stała się częścią szerszej strategii na rzecz rozwoju kształcenia zawodowego, a system doradztwa zawodowego budowany jest i wspierany na poziomie poszczególnych organów prowadzących w ramach obowiązków szkoły wynikających z Prawa oświatowego oraz poprzez dodatkowe działania finansowane ze źródeł zewnętrznych. Dzięki działaniom w projekcie koordynacyjnym MKZ II, utworzono w szkołach podstawowych w 84 gminach w Małopolsce (46% wszystkich gmin w regionie) Szkolne Punkty Informacji i Kariery (SPInKa) oraz organizowany jest Festiwal Zawodów – program zawodoznawczy dla uczniów. Od 2017 roku w szkołach podstawowych znacznie wzrosła liczba nauczycieli z kwalifikacjami do zajmowania stanowiska doradcy zawodowego z 71 osób w 2016 roku do 529 w 2017. Ponadto w latach 2017-2018 160 nauczycieli skorzystało ze studiów podyplomowych z doradztwa zawodowego w ramach oferty projektu MKZII. Jednak biorąc pod uwagę, iż w 2021 roku w Małopolsce było 1515 szkół podstawowych jest to wartość nadal niewystarczająca:

Pomimo pozytywnych trendów, dostęp do doradztwa edukacyjnego i zawodowego na wszystkich poziomach kształcenia oraz jakość tego doradztwa są wciąż niezadowalające. Tworzony na poziomie centralnym i regionalnym system jest nowy, wymaga wsparcia, rozbudowy oraz ugruntowania w świadomości i działaniach szkoły, organów prowadzących, instytucji rynku pracy i edukacji. Zbyt często nadal o wyborze ścieżki edukacyjnej i zawodowej decyduje przypadek, a nie obiektywna ocena własnych możliwości skorelowana z potrzebami rynku pracy. Ponadto zauważono, że na etapie edukacji podstawowej uczniowie nie podejmują decyzji sami – często w ten proces zaangażowani są członkowie rodziny. Wybory są wypadkową decyzji uczniów, ale także wiedzy rodziców, ich postrzegania rynku pracy, wpływu lokalnej społeczności oraz tradycji rodzinnych.

⁵³ Ibidem, s. 12-15.

System doradztwa zawodowego powinien być także zbieżny z oczekiwaniami uczniów co do treści i formy prowadzenia zajęć. Danych w tym zakresie dostarczają wyniki ewaluacji przeprowadzonej w ramach projektu MKZ II. W 2019 roku zajęcia prowadzone przez doradców w SPInKach poddano ewaluacji, której wyniki – z uwagi na dużą skalę przeprowadzonego badania (5 740 ankietowanych uczniów ze 150 szkół z terenów wiejskich i miejskich) – można odnieść do ogółu zajęć z zakresu doradztwa zawodowego realizowanych w szkołach podstawowych. Najważniejsze wnioski wynikające z badania wskazują, że uczniowie uznali zajęcia z doradcą zawodowym za przydatne. Poza stolicą regionu uczniowie wyżej oceniali przydatność zajęć niż w samym Krakowie, jednakże wszyscy wskazywali na ich pozytywne efekty. Większość uczniów stwierdziła, że udział w zajęciach z doradcą pomógł im wybrać szkołę ponadpodstawową. Ponadto uczniowie uznali, że dzięki zajęciom rozpoznali lepiej szkołę lub szkoły, nad wyborem których się zastanawiali, poznali więcej szkół, które ich zainteresowały, rozpoznali także lepiej zawód lub zawody, których wybór rozważali. Dodatkowo, uczniowie uznali, że zajęcia z doradcą zawodowym pozwoliły im lepiej zorientować się w swoich mocnych stronach i predyspozycjach zawodowych. To właśnie tematyka zajęć dotycząca samopoznania, jak również indywidualne spotkania z doradcą są najbardziej doceniane. W projekcie MKZ II, szczególnie po wprowadzeniu obowiązkowych zajęć z doradztwa zawodowego do siatki godzin, prowadzący zajęcia mieli możliwość zwiększania liczby konsultacji indywidualnych z uczniami. Standardowo była to jednak jedna godzina dla każdego ucznia, której celem było opracowanie Indywidualnego Planu Działania (IPD)⁵⁴.

Reasumując, system doradztwa zawodowego powinien opierać się na kilku filarach. Działania szkół i organów prowadzących, umocowane w prawie, powinny być uzupełnione działaniami pracodawców, których włączenie w budowanie systemu informacji edukacyjno-zawodowej na wszystkich poziomach kształcenia jest niezbędne. Szkoły powinny wygospodarować przestrzeń, w której pracodawcy mogliby organizować spotkania z uczniami i ustalić zasady takich spotkań, aby zagwarantować równość w dostępie dla wszystkich stron. Konieczne jest także monitorowanie sytuacji związanej z dostępnością doradców zawodowych w szkołach oraz podnoszenia ich kwalifikacji w kontekście zmian i potrzeb rynku pracy, zapotrzebowania na

⁵⁴ Raport z badania ewaluacyjnego dotyczącego oceny wsparcia skierowanego do uczniów w Szkolnych Punktach Informacji i Kariery w ramach projektu „Modernizacja Kształcenia Zawodowego w Małopolsce II”, Departament Edukacji, Urząd Marszałkowski Województwa Małopolskiego, Kraków 2020, s. 7–35.

kwalifikacji. Sami doradcy zawodowi są zainteresowani różnorodną tematyką szkoleń, która umożliwi im uzupełnienie wiedzy i umiejętności niezbędnych do pracy z uczniem⁵⁵. Niezbędne jest także dostarczanie rodzinom uczniów rzetelnej wiedzy o ofercie edukacyjnej i zawodowej, potencjale ich dzieci, motywowaniu ich i mobilizowaniu do podjęcia wysiłku budowy ścieżki zawodowej, co powinno ułatwić najlepszy wybór drogi zawodowej uczniów. Warto dodać, iż naturalnym i pierwszym wzorcem zawodowym dla młodego człowieka są członkowie najbliższej rodziny. W dalszej kolejności dzieci dostrzegają role zawodowe, które obserwują w bezpośrednim otoczeniu. W zabawach dzieci często naśladują czynności zawodowe osób takich, jak: nauczyciele przedszkolni, sprzedawcy w sklepie, lekarze, kierowcy, a także wchodzą w role zawodowe swoich opiekunów. Dopiero z czasem ta perspektywa zaczyna się rozszerzać. Ważnym zadaniem szkoły jest jak najwcześniej dostarczać dzieciom zróżnicowanych inspiracji w tym zakresie, aby zapobiec przedwczesnemu wykluczeniu wielu opcji zawodowych. Kolejny aspekt dotyczy większej indywidualizacji wsparcia, zwrócenia uwagi na badanie/diagnozowanie predyspozycji zawodowych uczniów i bezpośredni dostęp uczniów do doradców (jako uzupełnienie zajęć grupowych). Priorytetem powinna być także współpraca szkół z placówkami z kolejnych etapów edukacyjnych. Szkoły powinny utrzymywać kontakt z absolwentami, by mogli dzielić się swoimi doświadczeniami podczas wydarzeń związanych z realizacją doradztwa zawodowego. Szkoły powinny współpracować z tymi placówkami oświatowymi, z których uczniowie do nich przychodzą oraz z tymi, do których odchodzą ich absolwenci, a także rozwijać i utrzymywać kontakty z uczelniami wyższymi⁵⁶.

Szersze spojrzenie na proces doradztwa zawodowego oraz dostarczanie rodzicom i uczniom rzetelnych informacji o edukacji zawodowej może także przyczynić się do zmiany postrzegania kształcenia zawodowego jako gorszej formy edukacji i destereotypizacji myślenia o szkolnictwie zawodowym. Odpowiednia promocja i komunikacja z otoczeniem, która w przypadku szkół branżowych powinna być prowadzona bardzo szeroko, może doprowadzić do zmiany nienajlepszej opinii o szkołach zawodowych, które zdaniem wielu są szkołami dla osób niemających pomysłu na przyszłość. W społeczeństwie nadal funkcjonuje zła opinia o szkolnictwie zawodowym, w tym przeświadczenie o niskim poziomie kształcenia. Dlatego też

⁵⁵ E. Dębska, M. Koch-Kozioł, M. Mazur-Mitrowska, M. Żurek, Potrzeby szkoleniowe doradców zawodowych – wyniki ogólnopolskich badań ankietowych, *Edukacja Ustawiczna Dorosłych*, No. 4, 2021, s. 131-146.

⁵⁶ *Doradztwo zawodowe...*, op. cit., s. 16-55.

ważne jest inwestowanie w działania prowadzące do odbudowy jego prestiżu i etosu, które są ważnym czynnikiem wpływającym na stan kształcenia zawodowego i jego przyszłość. Kolejną istotną kwestią jest promocja uczenia się przez całe życie już od najwcześniejszych etapów edukacyjnych, co w kontekście szkoły powinno być realizowane i uświadamiane przede wszystkim poprzez doradztwo edukacyjno-zawodowe.

Szkolnictwo wyższe

Małopolska jest drugim (po Mazowszu) co do wielkości ośrodkiem akademickim w kraju. W roku akademickim 2020/2021 w regionie studiowało 146564 osób, w tym prawie 80% na uczelniach publicznych. Liczba studentów w regionie od 2010 roku systematycznie spada (i jest to trend ogólnopolski, wynikający w znacznej mierze ze zmian demograficznych)⁵⁷. W latach 2010–2021 wzrósł odsetek cudzoziemców studiujących na małopolskich uczelniach z 1,1% do 5,7%. Oferta uczelni wyższych jest jednym z ważniejszych czynników przyciągających młodych cudzoziemców do Polski i Małopolski. W 2022 roku, w związku z wojną w Ukrainie i skokowym napływem studentów z Ukrainy, liczba studentów cudzoziemców wzrosła o 18%, z 7,8 tys. do 9,2 tys. Zwiększyła się również liczba absolwentów kierunków technicznych i przyrodniczych na małopolskich uczelniach – z 22,6% w 2008 roku do 39,4% w 2018 roku. Zarówno pod względem odsetka ogółu absolwentów kierunków technicznych i przyrodniczych, jak i odsetka absolwentów płci żeńskiej na tych kierunkach, Małopolska od 2011 roku zajmuje niezmiennie pierwsze miejsce w kraju⁵⁸.

Wykształcenie ludności, będące ważną składową jakością kapitału ludzkiego, jest równocześnie istotną cechą stymulującą rozwój gospodarczy regionu. W 2008 roku 16,9% Małopolan w wieku 25–64 lata posiadało wykształcenie wyższe, w 2018 roku – 29,0%, rok później – 29,7%.

Wskaźnikiem w skali UE jest odsetek ludności w wieku 25–64 lata z wykształceniem wyższym. W Małopolsce w 2019 roku wyniósł on 33,7%, co sytuuje ją na 4. miejscu w kraju, ale wśród 281 regionów UE dopiero na 119. pozycji. Wysokie na tle kraju wskaźniki ilościowe nie do końca przekładają się na jakość kształcenia. Fakt, iż polskie uczelnie znajdują się daleko w tyle za światowymi liderami potwierdzają m.in. pozycje polskich uczelni na tzw. liście szanghajskiej. Według Academic Ranking of World Universities 2019 najlepsza uczelnia w Polsce – Uniwersytet Jagielloński – znalazła się dopiero w czwartej setce, a spośród małopolskich uczelni na listę rezerwową (w siódmej setce) zakwalifikowała się jeszcze tylko krakowska Akademia Górniczo-Hutnicza. Stosunek liczby nowych absolwentów studiów doktoranckich do liczby osób w wieku 25–34 lat jest jednym z najniższych w UE. W 2017 roku odnotowano po raz pierwszy w całym analizowanym okresie (od 2008 roku) spadek liczby uczestników studiów

⁵⁷ Rocznik Statystyczny Województwa Małopolskiego, 2021. [link do dokumentu Rocznik Statystyczny Województwa Małopolskiego](#) (dostęp 20.07.2022).

⁵⁸ Strategia...Część I, op. cit., s. 39

doktoranckich na 10 tys. ludności w wieku 25–34 lata (w Małopolsce o 5,0% w skali roku, w Polsce o 1,7%). Ta niekorzystna tendencja utrzymała się w 2018 roku (w Małopolsce spadek o 2,9% w skali roku, w Polsce o 1,6%)⁵⁹.

Jednym z problemów szkolnictwa wyższego jest również niedopasowanie struktury kształcenia do potrzeb pracodawców. System finansowania premiuje kierunki cieszące się największą popularnością, a nie te, które w największym stopniu odpowiadają na obecne i prognozowane zapotrzebowanie na rynku pracy. Skutkuje to bezrobociem w pewnych grupach zawodowych i jednoczesnym niedoborem pracowników w innych branżach (rośnie liczba zawodów deficytowych), w efekcie stanowiąc istotną barierę wzrostu spójności społecznej oraz konkurencyjności gospodarki (niedobór wykwalifikowanej siły roboczej jest jedną z głównych przeszkód w rozwoju przedsiębiorstw). Potrzebne są rozwiązania zachęcające do podejmowania studiów na kierunkach pożądanym na rynku pracy oraz poprawiające praktyczne przygotowanie absolwentów do potrzeb rynku pracy. Słabe punkty w funkcjonowaniu uczelni, w tym w zakresie dydaktyki uczelnianej, uwydatniła epidemia COVID-19. Chociaż wiele uczelni miało już doświadczenia w prowadzeniu kursów na odległość, masowe przejście na tę formę edukacji zaskoczyło je niemal w takim stopniu jak szkoły podstawowe czy średnie. Podobnie jak w szkołach, ujawniło się też duże zróżnicowanie między różnymi formami uczenia na odległość. Z badań przeprowadzonych na Uniwersytecie Ekonomicznym w Krakowie w kwietniu 2020 roku wynika, że dla pracowników uczelni największym problemem we wprowadzeniu edukacji zdalnej była czasochłonność opracowania nowych materiałów oraz brak doświadczenia w tym względzie. Równolegle studenci zgłaszali nadmierne obciążenie zarówno liczbą zadań, jak i zbyt dużym ładunkiem nowych, nieprzedyskutowanych materiałów przekazywanych do samodzielnej pracy⁶⁰.

Pandemia Covid 19 uwydatniła ponadto problemy związane z kadrą medyczną. Według badania *Barometr Zawodów 2022*, w czołówce 30 zawodów deficytowych w 2022 roku znajdują się zawody medyczne nauczone zarówno na poziomie szkolnictwa zawodowego jak i wyższego tj.: pielęgniarstwo, położnictwo, psychologowie i psychoterapeuci, fizjoterapeuci i masażyści, lekarze, opiekunowie osoby starszej lub niepełnosprawnej, ratownicy medyczni. W zawodzie tym

⁵⁹ Ibidem, s. 39.

⁶⁰ Ibidem, s. 39-40.

bowiem, koniecznym jest posiadanie odpowiednich predyspozycji psychofizycznych i odporności psychicznej. Duży deficyt ratowników medycznych w Małopolsce jest szczególnie widoczny w powiecie krakowskim i Mieście Kraków. Nieco niższy deficyt poszukujących pracy ratowników medycznych w regionie występuje w powiatach: chrzanowskim, wadowickim, suskim, tarnowskim, nowosądeckim, limanowskim, w Tarnowie czy Nowym Sączu. Nowym zawodem na liście są psychologowie i psychoterapeuci, na których we wcześniejszych latach występowała równowaga popytu i podaży. Największe problemy ze znalezieniem pracownika występują w ośrodkach wiejskich oraz w miejscowościach, w których budowane będą nowe szpitale czy tworzone nowe oddziały. W zawodzie lekarza w Małopolsce w 2022 roku występuje deficyt kadrowy w każdym powiecie (z 3 brak danych). Na 1000 mieszkańców Polski przypada 2,2 lekarza, co daje trzecie miejsce od końca w rankingu krajów europejskich. Gorzej jest w Europie tylko w Turcji i Macedonii. Równie źle statystyka wygląda w przypadku pielęgniarek. Na 1000 Polaków przypada zaledwie 5,3 pielęgniarki przy europejskiej średniej 8,1.

Małopolska – kadry medyczne:

- Liczba lekarzy: 12941; w przeliczeniu na 100 tys. mieszkańców: 379,5; średni wiek lekarza: 48 lat.
- Liczba lekarzy dentystów: 3250; w przeliczeniu na 100 tys. mieszkańców: 95,3; średni wiek lekarza dentysty: 45 lat.
- Liczba pielęgniarek: 24288; w przeliczeniu na 100 tys. mieszkańców: 712,2; średni wiek pielęgniarki: 48 lat.
- Liczba położnych: 3623; w przeliczeniu na 100 tys. mieszkańców: 106,2; średni wiek położnej: 47 lat.
- Liczba diagnostów: 2920; w przeliczeniu na 100 tys. mieszkańców: 121,9; średni wiek diagnosty: 42 lata⁶¹.

Interwencja na poziomie regionu w zakresie szkolnictwa na poziomie wyższym (działania te mają charakter uzupełniający w stosunku do interwencji i instrumentów na poziomie kraju) powinna koncentrować się na promocji zawodów deficytowych, w szczególności tych związanych z kształceniem kadr medycznych oraz stworzeniem systemu zachęt i wsparcia dla studentów zarówno w zakresie podejmowania kształcenia w tych zawodach jak i praktyki w

⁶¹ Analiza na potrzeby RPO 2021-2027 przygotowane przez Departament RR.

Małopolsce. Kolejny aspekt dotyczy większego zaangażowania uczelni w proces kształcenia kadr dla rynku pracy, szczególnie w zakresie budowania sieci współpracy ze szkołami na poziomie średnim. Istotne jest także włączenie uczelni wyższych w budowanie regionalnej koordynacji w zakresie polityki uczenia się przez całe życie.

Infrastruktura

Według analizy MORR 91% dyrektorów szkół regionu deklaruje, że zarządzane przez nich placówki potrzebują wsparcia w zakresie infrastruktury. Najwięcej dodatkowych środków potrzebnych jest na wydatki związane z infrastrukturą budynku - na cel ten wskazywały częściej licea ogólnokształcące oraz szkoły specjalne. Na kolejnych miejscach uplasowały się zakup pomocy dydaktycznych i książek oraz zakup materiałów i wyposażenia. Niemal 80% przedstawicieli szkół, wskazało, że działania dotyczące infrastruktury budynku związane są z potrzebami osób z niepełnosprawnościami, szczególnie w obszarze dostosowania budynku do potrzeb tych osób oraz remontu budynku. Przedstawiciele przedszkoli wskazywali również na potrzebę rewitalizacji placów zabaw wraz z ogrodem oraz modernizację wybranych pomieszczeń (np.: kuchnia, kotłownia). W kontekście specyfiki placówki warto zwrócić uwagę, że szkoły specjalne częściej niż pozostałe placówki sygnalizują potrzebę remontu oraz termomodernizacji budynku. Szczególne potrzeby w zakresie wydatków infrastrukturalnych widać w kształceniu zawodowym, co wynika z natury tego typu kształcenia, wymuszającej ciągłą interwencję. Warto podkreślić, iż większość badanych placówek wskazała, iż w ostatnich latach uzyskano wsparcie zewnętrzne na wydatki infrastrukturalne, jednak dotychczasowe dodatkowe środki pokryły jedynie część zaplanowanych działań, a dodatkowo w ostatnich latach pojawiły się nowe potrzeby. Konieczne jest więc przeznaczenie środków na wsparcie w zakresie poprawy infrastruktury i wyposażania ośrodków wychowania przedszkolnego, szkół podstawowych i ponadpodstawowych prowadzących kształcenie ogólne z uwzględnieniem zwiększenia ich dostępności dla osób ze szczególnymi potrzebami⁶². Istotne jest też wsparcie w zakresie poprawy infrastruktury i wyposażenia szkół ponadpodstawowych prowadzących kształcenie zawodowe, w szczególności w branżach kluczowych z punktu widzenia zapotrzebowania regionalnego rynku pracy, z uwzględnieniem zwiększenia ich dostępności dla osób ze szczególnymi potrzebami oraz wsparcie w zakresie poprawy infrastruktury i wyposażenia uczelni wyższych, w szczególności zawodowych.

⁶² M. Danek, M. Węgrzyn (2021), *Analiza w obszarze edukacji...*, op. cit., s. 18-46.